

ZSIDÓ ÉLET

FELEKEZETI HETILAP

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
BUDAPEST, VIII. MÁTYÁS-TÉR 17. SZÁM
TELEFON: 1-363-61.SZERKESZTI:
KECSKEMÉTI VILMOSELŐFIZETÉSI ÁR
EGÉSZ ÉVRE 20 PENGÓ
FÉLÉVRE 10 PENGÓ

Ki a megtévesztő jelszavak ködéből a napsugaras igazsághoz!

— Destruktív írás —

A jelszavak idejét éljük. Ezek ural-
kodnak egész életünkön s ha a töme-
gek „maszlagolása” másként nem si-
kerül, a jelszavak ópiumának terjesz-
tői nem mennek egy kis terrorért a
szomszédba. A világosan látók és
gondolkodók egyáltalában kevesen van-
nak. Ezek közül még kevesebben akar-
nak mártírokká lenni, mások békét
akarnak és zavartalan emésztést. Csak
igen kevesen hajlandók az igazságért
beveretni a fejüket, vagy magukat
becsukatni. Így aztán a jelszavak bo-
londító nadragulyája lavinaszerűen hó-
dít és mindenkit elsöpör útjából. So-
kan félreállnak és látva, hogy semmit
sem tudnak tenni, néma fájdalommal
szemlélik a jelszavas orkán tobzódását.
Ezt a pár sort ki kellene plakátrozni
és megafon útján kihirdetni, amíg a
jelszavak árendásai be nem tiltatják.
Ma még meg lehet írni egyet-mást,
föl lehet rázni a tespedő lelkeket. Ki
tudja: meddig?

Ezek a gondolatok cikáztak agyam-
ban, amikor a „Megállni, urak, meg-
állni!” — jelszavú álorcás, szenteske-
déssel szemben a *Zsidó Élet* helyes
álláspontját olvastam a legutóbbi
számban. Egészen bizonyos, hogy a
naivitás és rövidlátás könnyen behó-
dal a kenetteljes szavaknak: „Az Isten-
ért, ne vigyük családi perputvarun-
kat a világ elé, különösen nekünk,
zsidóknak kell hallgatni és eltussolni,
mert különben kiszámíthatatlan kára
lehet ebből az egész Izraelnek az
Óperencián innen és túl!”

Ezerszer és ezerszer kell tiltakozni
az ilyen felfogás ellen. Amióta a vi-
lág áll, mindig voltak hibás emberek,
fajtára és felekezetre való tekintet
nélkül. Ne rántsuk le róluik a leplet
csak azért, mert ellenségeink újjon-
gani fognak a testvérharc láttán. Így

mindig győzni fog az elszánt terror
és fenhéjazva sajátítja ki az összes
tereket, a jólétet és a megbecsülést,
melyekre nem érdemes. A bűnösnek
el kell buknia és az igazságnak győznie.
Minden tisztességes ember jelszava ez
legyen — et si fractus illabatur orbis.

Azt mondja a levelező sajtó, hogy
hallgatni kell a mai nehéz, vészterhes
időkben és el kell nézni a testvér bű-
nét. Hallgatni kell, ha valaki megfoszt
egy igen nagy tudóst a katedrójától,
csak azért, hogy olyant ültessen oda,
aki az elüldözöttnek tudomány dolgá-
ban nem léphet a nyomába. Nem sza-
bad világgá kürtölni, hogy az új sze-
mináriumi tanár jelölésénél egy kiváló
férfi tévedése és tévedésének tudatos
felhasználása játszott szerepet, hogy
a katedra új betöltőjének semmi ér-
deme sincsen erre a nagy megtisztel-
tetésre és sok-sok érdekesebb hazai
tudós bántó mellőzése is történt, ha
már elfogadnók azt a mesterséges ki-
fogást, hogy egy 60 éves világhírű
tudósnek vissza kell vonulnia. És ha
Izraelnek ez a méltó büszkesége föl-
jajdulni merészel és ezért az ellentá-
bor durván rátámad, szabad-e — kér-
dik a farizeusok, a jelszavakból élők
— sajtóperben kitergetni mindent és
a keresztény vagy antiszemita társa-
dalom előtt leleplezni a zsidóság bot-
rányköveit. Nem köteless-e a megbán-
tott tudós kis limonádéval lehűteni fel-
zaklatott szívét és a szokásos bocsánat-
kéréssel megelégedni, nehogy a fekély
tovább terjedjen?

Nem tudom, mire fogja magát Hel-
ler professzor elhatározni a megren-
delt hangulatos békeközvetítés folytán,
de annyi bizonyos: alapjában véve itt:
nem egy zsidó sajtóorgánium kétes ér-
téki elégtételadásáról van szó, amire
az illusztris tudósnek semmi szüksége
nincs, hanem arról, hogy igazak-e azok

a dolgok, amiket ő — Heller dr. —
írt és jogos volt-e a beperelt lap tá-
madása; végső fokon, hogy korrekt
volt-e a professzor úr gestiója a sa-
ját ügyében? Bármilyen elégtételt
kapna, a kérdés lényege nem tisztázód-
nék és fönnmaradhatna az a fölvetés,
hogy Heller dr. úr alaptalanul támatta
azokat, akiknek „fogadatlan prókato-
rául” a vád alá helyezett lap „érdek-
telenül és önzetlenül” fölcsapott. Köz-
vetve tehát nem a per vádlottjától
kell várni az elégtételt.

És elégtétel jár külön azért a bru-
tális intermezzo-támadásért is, mely a
Heller-ügyet egy kalap alatt tar-
gyalja egy vidéki pap ellen saját hit-
községe által állítólagos megbotránkoz-
tató magaviselete miatt indított eljár-
ással, illetve a pap által néhány híve
ellen folyamatba tett rágalmazási per-
rel. Egy Heller tanár nevét párhuz-
amba hozni ezzel a kínos botrányjal:
ehhez valóban nagy vakmerőség szük-
séges.

De nem folytatom, hiszen voltaké-
pen arról akartam írni, hogy a feleke-
zeti béke megmérgezői merészelnek
tovajtt kiáltani és a közéletet fellár-
mázni, mintha ők lennének a világ
legártatlanabb báránykái!

Volt a pesti hitközség képviselőtes-
tületének egy kiváló tagja, aki a fe-
lekezeti életben általában előkelő sze-
repet játszott. A kultuszadóját évről-
évre jelentős vagyonához képest re-
lative szerény összegben állapították
meg, de ő ezt a minimális kultuszadót
sem fizette soha. Ezrekre halmazó-
dott ez a tartozása, hiába ment ki
hozza időközönként a sablonos felszó-
lítás, nem fizetett, sőt a templomban
feltűnő módon kikiáltott nagyobb ösz-
szegű felajánlásokkal is következetesen
adós maradt. (Mint a rossz nyelvek
mondják: „aufschreiben”-re snóde-
rölt.) Nagy vagyoni hátrahagyásával
halt meg. Akik azt hitték, hogy vég-
rendeletében rendezze a kultuszadó-
és snóder-tartozásait, súlyosan csalódtak.
De eközben sok szegény özvegyasz-
szony ellen 5—10 pengős kultuszadója

miatt erélyesen lefolytatták a végrehajlási eljárást.

Ergem nem hagy nyugodni a gondolat, hogy ez így még sincs rendben. Már most kérdés: szabad-e az ilyen esetet szóvá tenni, azokat a bizonyos jelszavakat kompromittálni, a hírharsonák által megtévesztett tömegeket kiábrándítani, kinyitni a tömeg szemét, hogy lásson: nem mind arany, ami fénylik?!

Csitt! Egy szót se tovább, te istenkáromló, ünneprontó! Nem tudod,

hogy nem szabad kiállni a fórumra, ledeplezni a hamisságot, mert abból kiszámíthatatlan kára lehet a magyar Izraelnek?

Sem erről, sem egyéb fájó sebekről nem szabad beszélni, mert jön az elhivatott férfiú és túlkiabálva minden szerény megmozdulást, hirdeti a megtévesztő jelszót: „Megállni, urak, megállni!” és — hallgatni! (Maul halten und...)

A gleichschaltott sajtó persze nem is tehet egyebet. Jóéjszakát! A. B.

A zsidóság a mezőgazdaságban és az iparban

Most jelent meg a Magyar Statisztikai Közlöny legújabb kötete, amely az 1930-ik évi népszámlálás negyedik részét foglalja magában. Ez a kötet egybeveti a népesség foglalkozását a korra, műveltséggel, anyanyelvvel és vallással. E kötet tartalma bennünket igen közelről érdekel. Jelen számunkban a zsidóság számát kísérjük figyelemmel az őstermelésben, a bányászatban és kohászatban, továbbá az iparban.

Az őstermelésben összesen 4609 férfi és 1177 nő talál felekezetünkben elhelyezkedést, akik még 1716 férfit és 5774 nőt tartanak el keresetükből. Ezeknek megoszlása az őstermelés egyes ágaiban a következő: birtokos 1538 férfi és 575 nő, ezeknek munkájában segít 502 férfi és 305 nő családtag, míg az eltartott családtagok száma 735 férfi és 2477 nő.

Mint bérlő 649 férfit és 34 nőt találunk, akik 164 férfit és 45 nőt családtaggal végzik munkájukat, míg az eltartottak száma 325 férfi és 907 nő.

A részes földmunkások között is találunk zsidó vallásukat és pedig 19 férfit és 1 nőt, akiknek munkáikban segít 8 férfi és 6 nő családtag. Az eltartottak száma itt 12 férfi és 39 nő.

A tehenészet, juhászat és baromji termelés terén 22 zsidó vallású férfit és 2 nőt találunk, a dolgozó családtagok száma itt 3 férfi és 27 nő, míg az eltartottaké 18 férfi és 3 nő.

A kertészetben mint önállót, 6 férfit és 26 nőt mutat ki a statisztika.

A gazdasági tisztviselők között 887 férfi és 27 nő tartozik felekezetünkhöz, akik 290 férfi és 1023 női családtagról gondoskodnak.

A gazdasági cselédek között is találunk zsidó vallásukat és pedig 299 férfit és 10 nőt. Az eltartottak száma itt 160 és 411 nő.

A gazdasági munkások sorában 338 zsidó vallású férfit és 160 nőt találunk,

az eltartottak száma itt 160, illetve 502.

A kertészeti munkások sorában 76 férfi és 5 nő tartozik felekezetünkhöz, akik még 8 férfi és 25 női családtag el látásáról gondoskodnak.

Ezek szerint a mezőgazdaságban és

a.) Önálló iparosok.

F o g l a l k o z á s i á g :	F é r f i :	N ő :
Asztalosok	681(338)	13(1124)
Borbély	237(139)	246(428)
Cipész	1844(1037)	50(3162)
Kocsmáros és vendéglős	1922(1007)	923(3583)
Kovács, lakatos	450(196)	8(699)
Kőműves	48(14)	—(65)
Könyv és könyvnyomdász	314(171)	16(446)
Mészáros, hentes	1228(682)	67(2168)
Molnár	191(106)	20(356)
Pék	662(356)	66(1253)
Szabó	2758(1698)	3634(5334)
Szűcs	190(74)	18(270)
Takács	36(11)	18(45)
Egyéb	2011(3211)	1215(10141)
Összesen :	17572(9040)	6294(29074)

(A zárójelben felsorolt számok az eltartott férfiak, illetve nők számát mutatják.)

Az iparban, mint tisztviselő 11044

zsidóvallású férfi és 3422 zsidóvallású nő helyezkedett el, akik még 2223 férfi és 9901 női családtag ellátásáról gondoskodnak.

b.) Segédszemélyzet.

F o g l a l k o z á s i á g :	F é r f i :	N ő :
Asztalosok	1160(168)	10(560)
Borbély	464(37)	360(178)
Cipész	1510(187)	161(653)
Kocsmáros és vendéglős	2159(440)	800(1451)
Kovács, lakatos	1722(335)	4(1219)
Kőműves	44(15)	1(56)
Könyv és könyvnyomdász	1614(315)	121(1177)
Mészáros, hentes	1033(132)	51(515)
Molnár	160(61)	6(166)
Pék	1264(235)	182(671)
Szabó	3000(555)	5485(1816)
Szűcs	357(30)	127(104)
Takács	333(67)	219(179)
Egyéb	10782(1844)	2381(5941)
Összesen :	25602(4421)	9908(14686)

Az iparban összesen 54218 zsidóvallású férfi és 19624 zsidóvallású nő talál

kenyeret, akik 16184 férfi és 53661 női családtag ellátásáról gondoskodnak.

ZSIDÓ VILÁGKRONIKA

Több mint háromszáz

delegátus, 32 ország zsidóságának képviselői vesznek részt a most megnyílt genfi zsidó világkongresszuson. A kezdeményezés az amerikai zsidóságtól indult ki, s a kongresszus elnöke Stephen S. Wise new-yorki főrabbi. Az elnök kifejtette megnyitójában, hogy mi tette felfogása szerint szükségesé a zsidó világkongresszust. A kongresszus teljesen magánjellegű összefogás, mely hida akar verni a legkülönbözőbb zsidó felfogások között. A zsidók helyzete igen különböző az egyes országokban, de oly sok helyen mutatkozik szüksége a segítségnek és védekezésnek, hogy az egyes országok zsidó problémáival szemben jogosult az egész világ zsidóságának állásfoglalása.

Dr. Goldmann, a Jewish Agency képviselője a Népszövetségnél a világ zsidóságának helyzetével foglalkozott. A világháború után sok helyütt külső reformok kisebbségi jogokat biztosítottak a zsidóságnak, azonban általános jelenséggé vált egyes zsidó csoportok egzisztenciális alapjainak gyengítése vagy teljes lerombolása. Nyugati országokban és Amerikában is lehet tapasztalni bizonyos jeleit az antiszemitizmus terjedésének. Azonban a zsidóságnak mégsincs oka a kétségbeesésre. A palesztinai építmunka a terroriztikus támadások ellenére is nőni és erősödni fog. Emellett azonban nem mond le a zsidóság a többi országokban való egyenjoguságról sem.

A zsidó kivándorlás problémája

A zsidó kivándorlási politikáról dr. Tartakower (Lodz) referált a kongresszuson. Kimutatta, hogy jelenleg évenként 200.000 zsidó van kivándorlásra utalva, ezek közül 120.000 lengyelországi. A bevándorlási lehetőségek csökkenése azonban a tényleges kivándorlást kb. 50.000-re szorította le. A zsidó kivándorlási politika fő feladatai: a meglévő bevándorlási lehetőségek maximális kihasználása és újabb bevándorlási lehetőségek szerzése a Népszövetséggel és egyes kormányokkal való tárgyalások útján. Különösen nagyjelentőségű a palesztinai bevándorlás erősítése. A szónok a palesztinai bevándorlás ügyének a zsidó világkongresszus szervezete alá rendelését követelte.

J. Jefroykin (Franciaország) a zsidó szociális segítő munkával, J. Lestschinsky a közép- és kelet-európai zsidóság katasztrofális helyzetével foglalkozott. Németországban az egész zsidóság

22 százaléka segítségre szorul: hasonló a helyzet Ausztriában és a balti államokban is. Lengyelországban egyre tovább halad a zsidóság kikapcsolása a gazdasági élet egyes ágaiból. Itt feltűnő a zsidóság proletarizálódása.

Újabb halálos áldozatok Palesztinában

Mikor nyilvánvalóvá vált, hogy az angol kormány nem hajlandó beszüntetni a zsidó bevándorlást Palesztinában újra fellángolt az arab terrormozgalom. J. Zoller és J. Kalieschewski zsidó segédrendőröket holtan találták a jekneani őrházban. Őrjárat közben lesből lötték le őket. Haifában, Bajit Wekanban és másutt is voltak támadások. Ness Zionában egy Aser Rosenfeld nevű 22 éves fiatalembert, aki a narancsültetvény őrzésével volt megbízva, orvul lölték.

Az arab sztrájkmozgalom sem szünt meg.

Az Agudasz Jiszroel marienbadi nagygyűlése

Tizennégy ország orthodoxiája képviseltette magát — Az ifjúság előretörése — Erez Jiszroel csak a hagyományok szellemében lehet felépíteni — Közös platform a mizrachistákkal — Jeruzsálemben tartják a jövő évi Kenessio Gedajlót

Marienbad, 1936. aug. 7.

Ebben az évben Marienbadban gyűltek össze rendezési nagygyűlésekre az Agudának a világ minden tájkáról odasereglett képviselői, hogy visszapillantást vessenek az elmúlt év fontos eseményeire, megbeszéljék az események hatása alatt szükségessé vált teendőket és megtegyék az előkészületeket a jövő évben előreláthatólag Jeruzsálemben összehívandó világkongresszusra.

A kongresszus első eseménye hétfőn zajlott le.

Ekkor ültek össze az Aguda ifjúsági szervezeteinek megbízottai

tanácskozássra, melyek során behatóan foglalkoztak az orthodoxia minden fontos problémájával, elsősorban azonban az Erez Jiszroel — probléma egyes, igen időszerűvé vált momentumai.

Az ifjúsági szervezetek ülését követte kedden délelőtt a tulajdonképeni megnyitó ülés, melyen

14 ország száznál több delegátusa vett részt.

A központi tanács elnöke, Lewin

fennállásának százéves évfordulója
alkalmából

PALESZTINÁBA

kedvezményes utazásokat rendez mélyen
leszállított áron

Indulások augusztus 5-től szeptember 2-ig a

GALILEA és GERUSALEMME

expressz szalngözösökkel — hetenként.

I. osztály oda-vissza teljes ellátással P 410

Turista-osztály " " " " P 225

(kizárólag külső 2-4 ágyas kabinokban)

Szigoruan orth. kóser ellátás.

A hajójegyek visszautazásra érvényesek dec. 16-ig.

Felvilágosítással szolgál:

LLOYD-TRIESTINO

BUDAPEST,

VII., Thököly-út 2. és IV., Váci-utca 4.

Aaron rabbi nyitotta meg a nagygyűlést, melyben elsősorban a zsidóság jelenlegi súlyos helyzetét vázolta, de rámutatott arra, hogy a zsidóság, melynek egész történelme a martiriumok végtelen láncolata, ellent fog állni ennek a mostani viharnak is és oda fog előle menekülni, ahová egyedül menekülhet bajai elől: a Tóra és hagyományok fokozott tiszteletéhez és betartásához.

A geri rabbi, a schochatshowi rabbi, Friedmann Jakab Ábrahám, Eckstein főrabbi és még igen sok delegátus felszólalása után

Rosenheim Jakab, az Aguda elnöke emelkedett tomboló tetszésnyilvánítás közben szólásra,

hogy elmondja hatalmas beszámoló beszédét.

— Az egész emberiség — mondotta többek között — sorsforduló előtt áll és egy új réteg, a feltörő fiatalság veszi lassanként kezébe a dolgok vezetését.

Az egész emberiség békét keres és

nem talál nyugalmat. Hiába keresik az államférfiak a kőszöböl kivezető utat, ami Isten igazi békéjének vágya.

A liberalizmus a maga asszimilációs politikájával igen sokat ártott az orthodoxia gondolatának, akárcsak a cionizmus a maga faji beállítottságával.

Erez Jisroel kérdésre áttérve rámutatott arra, hogy

Palesztinát csak a Tóra szellemében, s hagyományok tisztelgetésében lehet felépíteni.

Beszéde további során foglalkozott a kivándorlók helyzetével, a kolonizációs munkával, a szociális teendőkkel, beszámolt az egyes országok agudáinak munkájáról, majd átadta a szót Jacobson S. W. rabbinak, aki a Keren Hathora és a Béth Jákob központok munkáját ismertette.

A kedd délelőtti ülés ezzel véget is ért. A délutáni folytatólagos ülés, mely belenyúlt a késő éjszakai órákba, nagyrésztben a palesztinai helyzet ismertetésével telt el, miután előzőleg Schwarzmann Meier az ifjúsági csoportok munkájáról számolt be. Dr. Ehrmann Salomon, a Palestina-központ igazgatója számolt be a helyzetről, elpanaszolva, hogy míg Németország, melytől pedig legkevésbé lehetett elvárni, igen hathatós munkát végzett a palesztinai építő munka támogatása terén, addig a többi országok fásult közönnnyel nézik azt a hősi harcot, melyet a Szentföld újjáépítési folytatnak.

Az egyes bizottságok megválasztása után dr. Breuer Izsák, a Szentföld Agudájának elnöke mondott drámai beszédet a Szentföld újjáépítésének sorsáról.

Az agudista poalok és kibbukok keserves szükségét szenvednek, a vallásos iskolai munka elégtelen, a hiszadruth terrorja a munkaviszonyokat súlyosbítja napról napra. Ezt a terrort minden eszközzel le kell küzdeni és ennek érdekében közös platformot létesíteni a mizrachistákkal.

A szerdai ülésnapon megindult a vita melynek folyamán dr. Ehrentreu rabbi, egyetemi magántanár egy új alap megteremtésére tett előterjesztést, a szervezkedés számára. Stempel (Krakkó), Friedmann főrabbi (Przemysl) helyeslik dr. Breuer proposícióját. M. J. Lewin rabbi (Varsó) a lengyel Aguda tevékenységét ismertette, Goodman (London) az emigránsok segítése érdekében emelt szót, Eiss (Zürich), Rottenberg főrabbi (Antwerpen) dr. Breuer előterjesztése mellett szólnak. Holländer (Frankfurt), Dubin (Lettország), dr. Klein rabbi (Nürnberg), dr. Löwenstein

rabbi (Zürich, Minzberg (Lodz), a sadagorai rabbi, dr. Ehrmann vettek még részt a vitában, melyet délután a bizottságok tanácskozásai követtek.

A esüörtöki ülésnapon határozott a nagygyűlés az előterjesztések fölött. Elhatározták, hogy

a jövő évi, harmadik Kenessio Gedajlot Jeruzsálemben tartják.

Erez Jisroelben az agudista és mizrachista munkások részére munkaközvetítő-irodát létesítenek, feltéve, hogy ebbe a rabbitanács beleegyeznek, a Keren Hathora-központot Londonba helyezik át. Ezenkívül szociális, tanügyi és segélykérdésekben hoztak határozatokat.

A szidra margójára — Röéh —

Irta: **dr. Rubinstein Mátyás**
szekszárdi főrabbi

„Röéh onóchi nószén lifnéchem hájóm böörchó ukólólóh. — Lásd, én adok ma előtökbe áldást és átkot.” Előtökbe adom s ti választhattok. A szabad akaratot vallja a Tóra. Igen bonyolult és szövevényes kérdés ez. A tudósok véleménye is megoszló. Vannak, akik vallják, vannak, akik tagadják a szabad akaratot. Vallásuk felfogása is eltérő e tekintetben. Az iszlám pl. hiszi a fatalizmust, a végzettségűséget, miszerint a fátum irányítja cselekedeteinket, a fátum dönti el sorsunkat.

Ugyanezt jelenti, csak más megjelöléssel a predesztináció, miszerint az isteni intézés előre határozza meg, miként cselekedjünk, miként alakuljon a sorsunk. Ezt az elvet mi is valljuk, „hasgohó prótisz” néven, ami azt jelenti, hogy az isteni Gondviselés külön ügyel minden emberre, intézi sorsát és vezérli útján. Hogy miként egyeztethető ez össze a szabad akarat tanával, — ezt a kérdést már fölvetette a nagy vallásbölcsész, Majnuni, aminek taglálása azonban messzire vezetne.

A lényeg az, hogy a Tóra vallja az akarat szabadságát — s ez szinte előre megállapítható lett volna. A Tóra két-féle isteni kinyilatkoztatásról is beszél. Az egyik a szinajai, a másik a teremtsébeli. A szinajinál a szabadság istenül jelentette ki magát, a teremtsénel az ég s föld teremtetőjeül, a végtelenség Istenének nyilvánította magát.

Szabadság s végtelenség azonos fogalmak. A szabadság korlátlanlanságot, végtelenség határtalanságot jelent. A szabadság Istenének, a korlátoi nem ismerő végtelen Istennek, mint a kabbalístaik elnevezték: „én szófi” — ennek az Istennek a taná nem hirdetheti az aka-

rat korlátozottságát, hanem csak az akarat szabadságát. S bár az a természettudományos felfogás, miszerint az emberi akarat determinált, előre meghatározott, nem szabadon nyilvánuló, amennyiben nem önálló, külön lelki funkció, hanem számos lelki folyamatnak végső stádiuma, megnyilvánulása, tényeken alapuló megfigyelés, — mégis igen nagy értéke, morális jelentősége van a szabad akarat tanának.

A szabad akarat százzorta fokozza az ember energiáját. A szabad akarat lendületet s szárnyalást ad a léleknek. A szabad akarat megóvja az embert a desperációtól, bizalmat s bátorságot öntve beléje a csüggedés óráján. A tudományval nem vitatkozhatunk, de az akarat szabadságának kérdésében üdvöt s áldást az emberre a vallás felfogása hoz.

„Vércseppek a kenyéren”

Az „Uj Nemzedék” római tudósítója arról ír hogy „Urfeletámadáskor hirtelen vércseppek jelentek meg az átváltoztatott szent ostyán.” A hívek és a papság megdöbbenve állott a rejtély előtt és a püspök magának a pápának is jelentést tett.

Ennek kapcsán eszünkbe jut, hogy a véres kenyér körül 1296-ban véres pogromm játszódott le Frankfurtban, amelynek következménye az lett, hogy nem csupán a zsidó péket, akitől a kenyér származott ölték meg, hanem — minthogy rituális gyilkosságnak tulajdonították a vércseppeket, — több mint tizezer ember esett áldozatul a véres pogromnak.

Megismétlődött a véres kenyér esodája 1819-ben Páduában is, minthogy azonban itt zsidó nem játszott szerepet, a nép ezt Isten büntetésének tartotta azért, hogy a birtokosok felverték a buza árát, és földbirtokosok ellen fordultak.

Az eset magyarázatát különben olvashattuk Steiner Gyula pékmester „A süitömester kincsesládája” című művében, ahol megírja, hogy itt nem csodáról, hanem egy bizonyos fajta kenyérbetegségről van szó, mely a piros foltot okozza. Ez a gomba, amint azt két olasz bakteriológus: Bartolomeo Bizio és dr. Sette kiderítették, a „Erythro bacillus rododiosus”.

Valószínűleg ez az eset ismétlődött meg most is, amint már meg is ismétlődött egy dán városban, ahol szintén az ostyá lett véres, vagyis az ostyá olyan helyen volt, ahol ez a gomba tenyésztett.

KÉRDÉS-FELELET

Heller professzor új sajtópert indít

Megemlékeztünk már azokról az új, minősíthetetlen hangú támadásokról, melyek Heller professzort az egyik felekezeti organum részéről perével kapcsolatban érték. Ezekre a támadásokra lapunk hasábjain magunk is megadtuk a méltó választ. De megkérdeztük magától Heller professzort is: nem akarna-e valamilyen formában reflektálni az új támadásokra, új vádaskodásokra.

— Emtuzás előtt állok — felelte Heller tanár úr. — Nem kívánok már elutazásom előtt megfelelni azokra a sorozatos támadásokra, amelyeket az „Egyenlőség” a törvényszéki két tárgyalás közötti Treuga Dei-időben ellenem intézett. Egyébként is már megírtam rájuk.

— Minthogy azonban az „Egyenlőség” egyre vakmerőbben ront neki a becsületesnek, legszemérmelenebbül ezévi 29-iki számában „Megállni, urak, megállni” című cikkében — véget vetendő az egyébként végeláthatatlan hajszásnak, jogi képviselőm, dr. Bárdos György dr. útján 8885-1936. szám alatt megindítottam nevezett lap ellen a büntvádi eljárást.

Magunk részéről is érdeklődéssel tekintünk az új tárgyalás elé. Gondoskodni fogunk arról, hogy a közönség annak idején már ne csak a feljelentett lap hasábjairól, hanem minél több oldalról és minél nagyobb nyilvánossággal legyen tájékoztatva.

BUDAPESTEN

csökkennek a zsidó születések,
hiányos a zsidó gyermekgondozás,
nincs elég hely a zsidó árvák befogadására

Dr. Illyefalvi I. Lajos Budapest Székesfőváros Statisztikai hivatalának érdemes igazgatója egy kis könyvben számol be „A gyermek Budapesten” címmel, a budapesti gyermekek szociális, kulturális, egészségügyi állapotáról. Végiglapoztam ezt a rendkívül érdekes és tanulságos kis könyvet és önkénytelenül is megakadt a szemem azokon a számadatokon, amelyek a budapesti zsidó gyermekek szomorú sorsát jellemzik.

Ezekből a számadatokból megállapítható az a sajnálatos körülmény, hogy a budapesti zsidó gyermekek érdekében nagyon kevés segítség és támogatás történik. Nem kerestem, nem kutattam, kik az okai annak, hogy ma, amikor az egész művelt világ a gyermekkérdéssel foglalkozik, miért nem foglalkoztatja ez a fontos probléma a budapesti illetékes zsidó faktorokat. Egyszerűen megállapítom az előttem felkötött szomorú beszélő számból, hogy Budapesten a sok ezer zsidó szegény gyermek érdekében vajmi kevés történik. Szeretném, ha ezek a sorok az illetékes vezetőket és tényezőket meggyőznék arról, hogy hivatásukat csak akkor teljesítik komolyan, ha nem engedik ebben a hatalmas városban a szegénysorsú zsidó gyermekeket elpusztulni.

gény zsidógyermek jelentkezik, akiket az egyesület kénytelen elutasítani és nem részesítheti a nyaralás áldásaiban. Ezekkel a szegény, elutasított zsidó gyermekekkel bizony senki a világon nem törődik.

A zsidó árvavédelem is nagyon vérszegény. A pesti zsidó hitközségi alapítványi fiúárvaházában évente 164 fiúról gondoskodik. Mindenki tudja, hogy Budapest területén több, mint ezer árva zsidógyermek kallódik el, mert a meglévő fiúárvaház nem képes azokat befogadni. A Pesti Izr. Nőegylet leányárvaházában a statisztikai könyv szerint 86 növendéknek van helye. Természetes, hogy a többi sok ezer szegény zsidó árvaleányról ki gondoskodik, azt e könyvből megállapítani nem lehet. Ugyancsak megtudjuk ebből a könyvből az is, hogy a Klótild Szeretett Árvaházban három zsidógyermeket is nevelnek. Azokról a zsidó gyermekvédelmi intézményekről, amelyekről dr. Illyefalvi I. Lajos könyve említést nem tesz, nem beszélhetek. Zsidó gyermekintézményeink a mai kor szükségleteinek és igényeinek már nem felelnek meg, mert az elszegényedett budapesti zsidógyermek száma azoknak a bővítését mulasztatlanul az egyetemes zsidóság érdekében szükségessé teszi.

Végül még csak annak a körülménynek a megállapítására szorítkozom, hogy elérkezett az ideje annak, hogy a budapesti zsidóság vezetői komolyan és mélyrehatóan foglalkozzanak a szegény zsidó gyermekek ügyével, mert ha ők nem törődnek velük, kitől várhatjuk, hogy azokról gondoskodás történjék? *Szalai Oszkár*

— A bajai hitközség nagygyűlése. Bajáról jelentik nekünk: A f. hó 2-re egybehívott hitközségi nagygyűlést augusztus 16-ra halasztották. Erre dr. Róna Dezső hitk. elnök a következő meghívót bocsátotta ki. Meghívó a bajai izr. hitközségnek 1936. évi augusztus hó 16-án délelőtt fél 11 órakor az elemi iskola udvarán lévő kistemplomban tartandó nagygyűlésre. Napirend: Határozathozatal arra vonatkozólag, hogy a bajai izr. hitközség Dr. Péner Miklós főrabbi úr hivatali jogviszonyának megszüntetése (elmozdítása) végett a VI. izr. községkerületi bírósághoz forduljon. A nagygyűlés titkos szavazás útján, minden vita kizárásával határoz az előterjesztett javaslat felett. A tagok szavazataikat igennel, vagy nemmel fejezik ki. Szavazati joggal, a választójoggal bíró hitközségi tagok bírnak. Baja, 1936. július hó 26-án. Dr. Róna Dezső s. k. m. kir. egészségügyi főtanácsos, elnök.

A Zsidó Élet
minden magyar zsidó lapja
Fixessen e föl!

Zsidó kínaiak nyomában

William C. White angol katolikus pap kutatásai az elpusztult kínai zsidóság után

Amikor az abesszin hadjárat ténye az egész világ és így a magyar közönség figyelmét is az exotikus és oly kevésbé ismert afrikai államra irányította, az újságolvasó közönség nagy meglepetésül vette tudomásul többek között azt is, hogy Juda országlánjának országában, melynek lakossága tulajdonképpen részben a keresztény kopt vallást követi, nagy számban élnek zsidó benszülöttek is: a falasák, Szines és mezrázó riportok számoltak be az abesszin zsidóság nagy elnyomottságáról, szomorú sorsáról és e tudósítások nyomán önként felvetődött az olvasó előtt a kérdés: élnek-e zsidó benszülöttek más oly távoli és az átlageurópai számára exotikus országokban is, mint India, Japán, Kína stb.?

Erre a kérdésre ad választ az „Ázsia” című Kinában megjelenő havi folyóiratban egy angol katolikus pap, Rev. William C. White, aki „Kínai zsidók” című cikkében a következőkben számol be a zsidó kínaiak után folytatott kutatásai eredményéről:

1605. júniusában, tehát több, mint háromszázharminc évvel ezelőtt egy kínai a Honan tartománybeli Kai-Feng városából érkezett látogatva Matteo Ricci atyához a pekingi jezsuita főhadiszállására. Azt mondta, hogy eljött tiszteletét tenni a nyogatiaknál, mert azt hallotta, hogy azok is egy istent imádnak és mégsem mohammedánok. Saját magát ugyanolyan vallásúnak tartotta, mint Ricci atyát. A jezsuita szerzetesnek már a vendég jelentkezősekor feltűnt, hogy annak a közönséges kínaitól eltérő arcvonásbeli jellegzetességei vannak.

A látogatás a misszió házi kápolnájában történt, amelynek oltárképe Szent Mária-t ábrázolja, a gyermek Jézussal egyik és Keresztelő Szent Jánossal másik oldalán. Az oltárkép láttán a látogató oly megjegyzést tett, melyből kintűnt, hogy azt hiszi, hogy a három alak Rebekka két fiával, Jákobbal és Ezsauval. Mélyen meghajolt az oltárkép előtt és ugyanolyan tisztelettel tanúsított iránta, mint Ricci atyát, bár megjegyezte, hogy nincsen szokásában képeket imádni és meghajlásával csupán vallása szent emberei iránti tiszteletét akarta jelezni. Az oltár mellett a négy evangélista képei voltak, ezekről a látogató azt kérdezte, hogy nem a tizenkettő közül valók-e? Kérdésére Ricci-től igenlő választ kapott.

Miközben átmentek a vendéglátó csarnokba, beszélgetésük alatt Ricci legnagyobb meglepetésére rájött, hogy látogatója kínai zsidó, aki teljesen az Ótestamentum terminológiájában beszél. Nemesak az oltárkép személyei tekintetében volt tévedésben, hanem az általa említett tizenkettő is nem a tizenkettő apostolt, hanem Jákob tizenkettő fiát érte, a látogató neve Ai Tien volt, Kai-Fengből származott és körülbelül hatvan éves lehetett. Elmondta Riccinek, hogy Kai-Fengben sok zsidó család lakik és ezek a zsidó vallást és hagyományokat egy zsinagóga körül tömörülve híven őrzik. A zsinagógában megvannak a Szentírás tekeresei, nyilván héber nyelven és a templomot rab-bik vagy tanítók vezetik.

Hogyan kerülhetett ez a zsidó közösség, melynek nyomain még máig is megmaradtak, Belső-Kínába? Mindez a selyem-kereskedelemből vezethető vissza. A selymet a pompakedvelő Róma Kinából importálta a Nyugat-Ázsiába vezető karaván utakon keresztül, évszázadokon át, mindaddig, amíg a hatodik században Európa magát a selymhernyőt is megszerezte. Nincs nyom arra nézve, hogy a kínaiak a selyemmel saját országukon kívül is kereskedtek volna, hanem minden jel arra mutat, hogy ezt a forgalmat nyugati kereskedők bonyolították le. Ezek a kereskedők gyakran rászorultak közvetítő törzsek működésére, de az is bizonyos, hogy át is hatoltak a környező országokon és beléptek Kínába, mint „követségek” ajándékokat hozva és úgynevezett „tributumot”, adót Kína uralkodójának.

Ezek között a kereskedők között nyilván voltak az izraelita valláshoz tartozók és pedig itt-ott a karavánutak melletti nagyobb kereskedelmi gócpontokban olyan nagy számban, hogy célszerűnek mutatkozott számukra ezeken a helyeken zsinagógát fenntartani vallási vezetőkkel. Minderre a régi kínai írások csekély számú zsidó vonatkozásaiból lehet következtetni és abból a tényből, hogy a Tang-dinasztia síremlékein egyes agyagfigurák nem kínai, hanem részben klasszikus görög-római, részben semita tipushoz tartozó alakokat ábrázolnak. Továbbmenően Belső-Kína egyes városaihoz levő zsidó hitközségek és különösen a kínai zsidók legutolsó kolóniájára, Kai-Feng-Fu-ra, Honan fővárosára vonatkozó feljegyzések bőséges adatokat szolgáltatnak arra nézve, hogy a zsidók tartották fenn a kereskedelmi kapcsolatokat Kína és a kelet-római birodalom között legalább is a jelenlegi időszámítás kezdete óta.

Későbbi időkben a keresztény misszionáriusok feljegyzései tartottak fenn adatokat a kínai zsidókról. Három évvel a bevezetőleg említett látogatás után Riccinek módjában volt követeket küldeni Kai-Feng-Fu-ba, hogy meggyőződjék az ottani viszonyokról. Ezeknek jelentései, ugyanígy, mint a későbbi jezsuita misszionáriusoké, időről-időre Rómába küldettek és legnagyobb részben megtalálhatók a Lettres édifiantes et curieuses (Paris Edition 1871.) kötetekben. Ezek a jelentések nemcsak leírják a zsinagógaépületeket, a héber pentateuch tekeréseit és más héber írásokat, hanem bőséges tájékoztatást nyújtanak a zsidók közéleti életéről és vallási szokásairól.

A zsinagóga a rendes kínai templom mintájára épült, udvarokkal, pavilonokkal, csarnokokkal és oldalépületekkel. Ellenétben a kínai templomokkal, amelyek keletre néztek, a zsinagóga kapuja és főbejárata nyílt keletről és a hívek istentisztelet közben nyugat felé fordulva álltak, Jeruzsálem irányában. Az udvaron nagy, köből faragott tömbök voltak elhelyezve, melyekbe történelmi felírások voltak belevésve. Hatalmas, lötsziformájú kőmedence is állottak az udvarban, valamint háromlábú fém állványok áldozati tűzek részére. A templom északi oldalán furdoház volt, amelyben a mosakodásokot végezték

ezek mindig előkészületül szolgáltak az istentiszteleten való részvételre. A déli oldalon volt a metsző-ház, ahol az étkezésre szánt állatokat szakértők az előirt módon vágták le, ez a mód kétségtelesen valamilyen kóser metódus volt. Erdekes tény, hogy Kai-Feng-ben a zsidókat egészen a legújabb időkig ezen a néven ismerték: Tiao Ching Chuso; ez szóról szóra annyit jelent: „Az a vallási szekta, amely kivágja az ideget.” Ez az elnevezés kétségkívül a kóser metszés gyakorlatából ered. Később, a Kai-Feng-i zsidók ivadéka, úgy látszik, szegélytelt ezt az elnevezést, mert vagy nyolcvan év óta nem tapasztaltunk náluk kóser vágást (1650-ben). Így megváltozott a nevük: „Tiso Ching Chiao”, az szóról-szóra azt jelenti: „A vallás, mely az írást tanítja”. A templom egyik udvara az ősök csarnoka volt, a kínai szokásoknak megfelelően, ezek ugyanis az évfordulókon az ősököröl ünnepelesen megemlékeznek. Nem egészen bizonyos, hogy Ricci idejében a kínai zsidók követték-e azt a kínai szokást is, hogy az ősököröl táblákat készítenek, de az utóbbi nyolcvan évben a kínai zsidók leszármazottai ezt a szokást ugyanúgy megtartották, mint a kínai nép.

Soha ne fogjuk bizonyosan tudni, de minden okunk volt feltételezni, hogy a kínai zsidóság szoros közelségben állt a kínai mohamedán világgal és hogy ez utóbbi terminológiájában és szokásaiban sokat kölcsönzött a kínai zsidóktól, akik már akkor laktak Kinában, amikor a mohamedán vallás elterjedése megkezdődött. Mindenesetre csodálatos dolog, hogy bár az izlám rohamosan és állandóan tért hódított, annyira, hogy ma a mohamedán vallás a legerjedőbb kínai vallások egyike, viszont a zsidó vallás hosszú története és minden más országban való szilárd fennállása ellenére is Kinában teljesen kiszorult.

Eddig a katolikus pap cikke. Reméljük, hogy rövidesen újra beszámolókat küld az eredményéről és ez az eredmény új útmutatással fog szolgálni a maga kuriózus váltában oly érdekes és a zsidó vallás fenntartásának szempontjából oly fontos, ma már talán teljesen elpusztult kínai zsidóságra vonatkozóan.

— A Magyar Izr. Nőegyletek Orsz. Szövetsége elhelyez otthonába vidéki úrileányokat, kik Budapesten végzik tanulmányaikat, vagy esetleg ipari szakképzést akarnak elnyerni. Az ellátás havi díja 60 P, szigorúan rituális. Bővebb felvilágosítást nyújt az iroda: Budapest. VI., Aréna-út 108. Tel.: 1—116—67.

— Az Izr. Szünidei Gyermektelep Egyesület első nyaraló gyermekcsoportja — 292 gyermek — július 27-én érkezett vissza Balatonboglárról, Diósjenőről és Péterhegyről. A gyermekek egészségi állapota az üdülés alatt a legjobbnak volt és testsúlyban átlag 2-3 kg.-ot gyarapodtak. A második csoportot július 30-án és 31-én indították útnak és eddig 105 fiút Balatonbögárra, 159 leányt Diósjenőre és 24 leányt Péterhegyre. Az idei nyár folyamán tehát 580 gyermeket nyaraltatott az egyesület.

A néma vádló

Hogyan élnek a zsidók a mai Németországban

Néhány hónapja hagyta el Németországot. Azóta ide-oda hányódik a nagyvilágban. Országról-országra vándorolva keres magának új hazát, új életlehetőséget. Járt Amerikában, Angliában, Ausztriában — hiába. Sehol nem volt maradása, egyik ország sem volt képes az elvesztette otthon helyett új hazát, a hiányzó mindennapi kenyér helyett új életlehetőséget adni. Ő a modern idők hollywoodi zsidója, a bünnélküli vádlott, az ártatlan bűnös, akinek egyedüli vétké, hogy annak a hitnek gyermeke, melynek követői oly végtelenül sokat tettek az emberi haladásért, hiszen közülük származott Mózes, a törvényhozó és Jézus, akit az emberiség egy része megváltójaként tisztel.

Most itt van Budapesten, új családdal gazdagabban járja a pesti utcákat. Könyvradományokat gyűjt, kölcsönöket, ahogy ő nevezi, mert ha egyszer — mondja úrra egzisztenciához jut, minden fillért visszafizet azoknak, akiktől kapta. Ezért felírja mindenkinek nevét és címét, aki néhány pengő erejéig megkönyörült rajta. Szegény — legalább ezt az illúziót még őrzi, ápolja, dédelgeti...

— Nem, Uram, nem — mondja valami végtelenül fájdalmas, lemondó mosollyal ajkai körül. — Önöknek fogalmuk sincs a német zsidók szenvedéseiről. Az, amit olvasnak, amit hallanak, mind semmi. Nem azok a legszörnyűbb szenvedések, melyeket a testnek kell elszendvednie, hanem azok, melyeket a lélek kínlódik át. Nézze, abban a városban ahol én laktam, tilos a zsidóknak nyilvános fűrdőbe menni. Minden hónapban egyszer kiutal a hivatalos hely egy összeget az igénylők számára és határátlépési igazolványt ad, hogy a szomszédos cseh városkába mehessenek fürödni. Látja, ez az, ami elviselhetetlen.

— És a védekezés. Folytatnak ellenpropagandát. Igyekeznek polgártársaitkat arról felvilágosítani, hogy Önökön milyen szörnyű és igazságtalan sérelem esik.

— Ki gondolhat erre? Számunkra egyetlen propaganda létezik, a néma szenvedés propagandája. De ne becslülje le ennek a jelentőségét. Évszázadok óta élünk Németországban és mindegyikünknek van barátja, rokona, gyermekkori pajtása az árják között is. Azoknak mindnek fáj a barát sorsa és a barát szenvedése felébreszti a sajnálkozást az összezsúros számára. Az én kisfiám az egyedüli zsidógyerek volt az osztályá-

ban. A tanítók az iskolákban kötelesek hetenként egyszer úgynevezett „felvilágosító órákat” tartani. Ezek antiszemita propagandaórák, melyek célja, hogy az antiszemita irodalomból vett idézetekkel, a Stürmerből és hasonló lapokból kivágott illusztrációkkal edzze meg a tanulók lelkét minden emberi vonzalom ellen, melyet a zsidók számára netalán érezhetnek. Egy ilyen órán ott ült a kis fiam, tehetetlen elkeseredéssel hallgatva a hittestvéreire szórt rágalmatokat. Kis keze öklbeszorult, szemében a fájdalom könnyei égtek, vállát rázta a visszafojtott zokogás. És ekkor egyik keresztény osztálytársa lopva, hogy a tanító észre ne vegye, hátrafordult és megnyugtatóan kezére tette a kezét. De a tanító mégis megláthatta ezt a mozdulatot, mert mereven feléjük nézett, a hangja akadozni kezdett és váratlanul abba hagyta a magyarázatot. Igen, ez a hangtalan ellenpropaganda, a néma szenvedés ellenpropagandája oly erős, hogy illetékes nációkörök már ez elleni védekezésül felvetették azt a tervet, hogy a zsidó gyerekeket teljesen ki kell

tiltani az iskolákból, mert szenvedésükkel felkeltik tanuló társaik, sőt tanítóik szánalmát és rokonszenvét s ezáltal akaratlanul is gyengítik a zsidóellenes felvilágosító munka sikerét.

Sok mindenről beszélt még a menekült újságíró, amit nem lehet közölni, nem való nyilvánosság elé, mert már politikum. De bizonyos, hogy abszolút objektivitásának adta tanujelét akkor, amikor elmondta, hogy bizonyos nagyvárosokban mutatkozó, fel-fellángoló utcai skandalumoknak sokszor maguk a zsidók az okai. Így Berlinben, a Westen elégáns kávéházaiban most is gyakran látni feltűnően felékszerezett, hangosan viselkedő asszonyokat, akik pont az utca szemé elé, a terrasra ülnek ki elégánsan felöltözve, tűzöttan kiközmétikázva, mintha tudomásuk sem volna arról, hogy szegényebb hittestvéreik milyen szenvedéseken és nélkülözéseken mennek át. Ezek lesznek azután elsősorban gúnyos megjegyzések majd dühös kifakadások céltábláivá, melyek végeredményben rendzavárosokhoz vezetnek, melyeknek levét természetesen azok a védtelen zsidók isszák meg, akiknek sem módjuk, sem kedvük az ilyen meggondolatlan provokáláshoz...

ÉLET ÉS HALÁL

Irta: SUSSMANN VIKTOR orthodox főrabbi

Régi szokás Izraelben, hogy neves, nagy férfiak végrendeletüket Kohelet könyvének eme versével vezetik be: „Ki gám lo jédá hoodom esz itaj kadogim senehochim bimeajd rooh vökaciporim hoáchuzajsz bapoch kohem jükosim böné hoodom löesz rooh K'seti-pajl aléhem piszajm... Majse mész mi laj jomisz. — Hiszen nem is ismeri az ember sorsát: mint a halak, beakadnak a rossz hálóba és mint a madarak, ha hurokra kerülnek, úgy kötődik meg az emberfia a borzadály idején, ha hirtelen lép meg őt... Móse meghalt, hát ki ne halhatna meg?!..."

Felvetődik a kérdés: Salamon bölcselkedésében mindig eredeti megállapításokra törekszik és e versben egy magától értődő jelenséget állít elénk, mint valami filozófiai meghatározást,

mondván: Az ember nem tudja „idejét”, halála napját, hanem hasonló a rossz hálóba került halhoz, a madárhoz, amely hurokba van zárva. Így van az a rossz időben, ha rátör a borzadály. Ha csak erre gondolt Kohelet, főlölesleges volt azt Salamon bölcsességei közé sorozni, hiszen ez magától értetődő valami.

De ha kissé elmerülünk e vers értelmének vizsgálatában, nagy tanulságot vonhatunk le belőle. Azt, hogy az emberiség nemcsak hogy nem tudja „idejének” eljövételét előre meghatározni, de nem is akar fölötte elmélkedni gondolkodni. Az ember tévelygésre való hajlamában, felfokozott élvhajhászásában azt szeretné magával elhitetni hogy „soha nem halunk meg.” Folytatólag felületességében azzal kábítja magát,

NEUWIRTH TESTVÉREK

órák és ékszerészek

Budapest, VI., Király-u 28. Tel.: 201-46.

Briliáns, arany és ezüst beváltás.

Saját műhely. Szombat és ünnepnap zárva.

Briliáns ékszerek,
ezüst dísz tárgyak,
gyertyatartók, men-
órák és tórafelsze-
relések nagy választékban

hogy ő kivétel, neki sikerülni fog örök-ké e földön maradni, a biztos halál karmaiból kibujni. Tévelygő felfogásában hazárd játékot üz az étellel, úgy veszi az élet-halál fogalmát, mint a lyukas hálóba került hal, amely ezt hiszi, hogy neki sikerül egy résen kibujni a halász kezéből. Neki is sikerül majd a „kaszás”-t kijátszania. Elégedetlen, nem éri be aztal, amit a Mindenható adott neki, mindig többet és többet kér.

„Táavasas libaj noszattó laj.” Mindenható! Összes kívánságait teljesítetted az embernek, „vááreesz szőfoszov hál monátó szelő” és mégsem tudtad további zúgolódását megszüntetni. „Ki szikodmenü birchajszt tajv” — megelőzted őt jó áldással, „tősisz lőrajsaj átes-rez poz”, de neki már arany korona kellene, „chájim soál mimchó”, eredetileg pusztá életért könyörög. Hozzád, „noszattó laj” megadtad neki, „ajrech jómin ajlom voed”, most már ezzel is elégedetlen, az örök, végtelen életet akarná. Ilyen az ember határtalan vágyaival, örökké akarna élni, túl a természetes határokon, nem akarja belátni, hogy a halál természetes következménye az életnek. Ezt mondja el Kohelet az emberről említett versben, mondván „A tévelygő ember telhetetlenségében olyan, mint a lyukas hálóba került hal, amely azt hiszi, hogy egy résen majd kibúvni a hálóból, a nagy kaszás kezéből.” Azt hiszi a balga, hogy neki sikerül a Gondviselés útjait kijátszania. Ezért nem törődik a halál gondolatával a hiú ember, nem szűr le a biztos elkövetkező végből hasznos tanulságot.

A híres Bedarszi „Bechinász ajlom” c. munkájában nagyon találóan rozoga, szűk hídhöz hasonlítja az életet, amely háborgó tenger fölött ível. Az ember születésétől kezdve szüntelen járja a hidat, de nem elég komoly ahhoz, hogy letekintsen a veszélyt jelentő hullámokra, hogy tanuságot merítsen belőle. Egy másik böles kiszámítja a világon percenként előforduló rengeteg halálozást, amely szerint kb. egymillió ember hal meg naponta és az emberiség, melynek szemei előtt játszódik le a rengeteg tragédia, nem tanul belőle. A zsidó hívőt a feltámadás reménye is kellene, hogy vallásosságra készítse, ám sajnós „ki én bamovez zichrecho”, a halál jelenléte, a szemük előtt lejátszó tragédiák nem indítják meg őket, „bisőajl mi jajre loch”. Hogyan remélhessük, hogy a sirontúli életeszme fogja őket Isten szolgálására bírni! „Hálámészim táaszé péle”. Ha a halál fogalma nem bírja őket csodálatra Irántad, „im rófoim jókümi jaidücho szelő”, akkor árnyék voltukban hogy dicsérenének?

Az elhunyt caddikok emlékét felelevenítjük, hogy az ő életükből, az ő élet-felfogásukból merítsünk tanságot, ők legyennek még holtuk után is a mi vezetőink, akik végső akaratauk kinyilatkoztatását a Kohelet verssel kezdték: Ember vigyázz, oszd be életedet még idején, ne légy balga, ne hidd, hogy a végetet kijátszhatod, mint a „rossz hálóba került hal, amely esetleg kibujhat a halász kezéből.” A te időd eljön valamikor, mert az élet csak olyan, mint a halál mélysége fölött vezető rozoga híd, amely minden percben leszakadhat, de legjobb esetben is a végén meg kell állnod, mert ott van földi léted véges határa. A caddikok egész élete nem egyéb, mint nagy készülődés — odaátra. A caddikok úgy földi létük alatt, mint megdicsőülésük után csak Izráélelrt vannak, értük fohászokodnak, „Hájöszüpar hakever chászdechó”, ők haló poraikban is a Mindenható kegyeit hirdetik „emünoszechó háavajdü”. Átlagos embereknel a halál pontot tesz az életmüködésre, a caddikok azonban odafönt az égben is folytatják szellemi életüket. „Gödajlim cadikim bömiszozszom jajcér michájéhem.” Mózesről mondja a Midrás, hogy amint itt a földön úgy odafönt az égben is végezte istenes szolgálatait. Ecsodát művelik Mózesnek tanítványai, a caddikok. „Jajdü sómájim sziláchó Hásém”. Az egek dicsérik ecsodáidat, Mindenható, „áf emünoszechó bikhál kódajsim”, ott fönt a szentek között is terjed a Te hited. „Ki mi básáchák jáarajch lásém”. Ott az azurtisztá égben is rendezgetik, gyujtoszatiják a Te mécesedet ők. „El hámnajró háthajro jáarajch esz hánérajch.” Így válik aztán a mi kötelességünké, hogy az általuk odafönt meggyújtott méceset idelent a földön tovább tápláljuk a Tóra világító olajával.

Mély értelme van bölcseink ama mondásának, hogy: „hámánhig löfi hádajr, hadajr löfi hámánhig”. A vezér olyan, mint a kor és kor hasonló a vezérhez. A kettő közötti viszony hasonlít a kúthoz: ha használjuk a kút vizét, szorgalmasan merítünk belőle, akkor oda mindig új, friss víz kerül. Épen így, ha hallgatunk a böles szavára, tanulunk tőle, ezzel ambicionáljuk őt a további buvárkodásra. De ha magára hagyjuk a vezért, akkor nemcsak a nép nem épül általa, hanem ő is elcsenevészedik. „Vóatto töcáve esz böné Jiszróel vőjíchü élechó semen zájisz”. Parancsold meg Izrael fiaimnak, hogy vegyennek, vegyennek ezen világító olajból, merítsenek a böles tanításokból, „lőháálajsz nér tomid”, mert ezáltal a fényforrás maga, a böles vezérek is emelkednek eszmei értékükben. Ha pedig elhanyagoljátok a

vezérek intelmét, akkor elsatnyultok Ti, de a vezérek bölcsessége is elvész, amint Jezsajás mondja: „Lochéni hinnii jajszií lokácht esz hoom háze háfle vofele.” Azért rejtelmes csodát kell inté-sül mutatnom a népnek eltévelyedésének okából, amiért nem merítettek bölcséink tanításából „vőovdo hochmász cháchomov úvinász növajno tisztator”, akár az elhagyott kút, úgy belőlük is elvész a szellem, a bölcsesség éltető forrása. Emlékezzünk hát fájdalommal elvesztett caddikjainkra, idézzük őket, emléküket, tanításukat kegyelettel „vőjíchü élechó semen zájisz zoch”, merítsünk magunknak az ő tanításuk világító olajából, hogy ezáltal „lőháálajsz nér tomid” az Irás szellemének örök mécsé úgy itt a földön, a mi lel-künkben, mint fönt az Égben az Ó ot-tani szolgálatuk folyamán örökké lo-bogjon, örökké világítson.

„Lájhüdim hojszó ajró, szimchó, vőszoszajn vijkor”. A zsidóságnak vilá-gossága volt, de sajnós csak a multban. Ma Oroszországban vallásukért, Né-metországban fajiságáért üldözik testvé-reinket, Lengyelországban a sechitát tiltották el, már Erec Jiszroelben is üld-özik őket, el akarják előlük zárni a kaput, mindenütt sötétség meredezik fel-énk, csak a multból pislákol felénk a fény sugar, hát hogy is lehetne örven-deznünk utána? Azonban ha megszív-leljük a Hámán szavait: „Vődöszechem sajnajsz mikol om...” A legnagyobb vád, amit felhozott Achaszvérosnak Iz-rael ellen az volt, hogy a zsidóság, amely a Szinájon kapta a világ legdi-csőbb törvénykönyvét, „Vődöszechem sajnajsz mikol om”, az ő törvényüket tanulják az összes népek és ezt a Tórá-t hanyagolják el a zsidók, tehát érdeme-telenek a könyörületre. Tartsuk meg te-hát a Tórá-t, az összes népek által el-ismert Szent Irást abban az értelemben, hogy „Lájhüdim hojszó ajró zü tajró” a zsidóság körében égni, világítani fog a Tóra örök mécsé, akkor „szimchó, vőszoszajn vijkor”, akkor öröm és vi-dámság lesz az osztályrészünk.

x A LLOYD TRIESTINO centenná-riuma alkalmából rendkívül kedvezmé-nyes, olesó utazásokat rendez Paleszti-nába Triestből hetenként induló hajók-kal, tengerre néző kabinokban, kitünő ellátással. I. osztály oda-vissza P 410, turistaosztály oda-vissza P 225, Az ol-csó árak mellett még arra is felhívjuk t. olvasóink figyelmét, hogy a turistaosz-tályon is csupa 2-4 ágyas külső kabin van. Felvilágosítással szolgál a LLOYD TRIESTINO, Budapest, VII., Thököly út 2. és IV. Váci-u. 2.

Béke-attak Heller professzor ellen

— Beszélgetés —

Személyek: 1. A természetes részvénytársasági igazgató — 2. A fakó-képtű, állástalan tanár

— Köszönöm, tanár úr, jól vagyok, s amint örömmel látom, maga is. De ha akármilyen kedvesen érdeklődik is b. hogylétem iránt, azért ma sem adok magának igazat a multkori beszélgetésünk tárgyában.

— Heller professzor rágalmazási perét érti? Na, hát — Ösztinte legyek? Nem csodálkozom? Ne vegye rossz néven, nem akarom megbántani, de az eset megint csak azt bizonyítja, hogy az erkölcsi felfogás rigorozitálásában különbség van, egyfelől a magamfajta, elvekhez és meggyőződésekhez ragaszkodó és másfelől a gyakorlati élet megalkuvásaihoz szokott emberek között. De ebben a kérdésben nemcsak a rigorozitás és a következetesség nagyobb vagy kisebb foka választ el bennünket egymástól, hanem az egész helyzetnek, az összes motívumoknak és a levonható konzekvenciáknak a megítélése is.

— Pedig én nem állok a felfogással egyedül. Sőt! Ugy látom, rajtam kívül még nagyon sokan vallják ezzel az üggyel kapcsolatban azt a nézetet, hogy az egész magyar zsidóságnak árt, ha perpatvariakkal a bíróság elé megyünk és ott teretjük ki belső viszályainkat. Nézze, bizonyára maga is olvasta, hogy a székesfehérvári községkerület előljárársága ülésben foglalkozott az üggyel és írásban szólította fel a pereskedő feleket a békés megoldásra, mert ezt kívánja a „minden szemponton felülálló egyetemes érdek.” És remélem, hogy dr. Szegő Miklós maga is taksálja annyira, hogy akciójában és békítési kísérletében ne lásson mást, mint a legönzetlenebb törekvést és a zsidóság érdekeiért való őszinte, igaz aggodást.

— Nagyon örülök, hogy ezt szóba hozta. Valóban, Szegő Miklós magam is kitünő, önzetlen férfiúnak tartom, aki bizonyára nem az egyik vagy a másik fél érdekében kezdeményezte akcióját, hanem mert azt a zsidóság érdekében valónak véli. De a legteltesebb tisztelettel az ő nemes intenciója iránt legyen szabad csak két megjegyzést tennem. Először is: úgy látom, hogy vagy nincs kellően informálva az ügyről, vagy ébenséggel félrevezetésnek lett az áldozata. Erre mutat a székesfehérvári községkerület közzétett bekezdészatának ez a passzusa: „Nagy aggodalommal tölti el az előljárárságot az, hogy ez a hír-

lapi harc sajtóperre vezetett és a magyar zsidóság lefontosabb intézménye szűk révén a felekezeten kívül álló fórumok megítélése alá került.” Hát kércm, itt van a nagy falsum, és itt esett dr. Szegő Miklós is egy hamis beállítás áldozatául. Ezt a beállítást olvastuk mi már előbb is, még pedig éper az alperes lapjában! Hja, így, ilyen felelőtlenül könnyű lapot csinálni! Először snájdígul rágalmazni, aztán azonnal kibújni akarni, hogy az Istenért ne vigyük a zsidóság belső vagy „a magyar zsidóság legfontosabb intézményét” a profán fórumok elé — a legnagyobb cinizmus. Nem is szólva arról, hogy ez a beállítás teljesen hamis, — mert nem igaz, hogy ’t magáról a magyar zsidóság legfontosabb intézményéről van szó, hanem a többi között arról, igaz-e, hogy ebben a legfontosabb intézményben egy tanszék betöltése körül valaki szabálytalanságot követett el — fel kell vetnem a kérdést: szabad-e és lehet-e a magyar zsidóság komoly tényezőinek belemennie ebbe a játékba? Szabad-e és lehet-e hozzájárulniok, hogy a rágalmazás ilyen könnyűvé tétessék és a rágalmaszó meglevelet kapjon? És szabad-e az affér elkenésével eldöntetlenül hagyni, vajjon megtörtént-e az a szabálytalanság, vagy nem? Nem, ehhez nem adhatja oda magát sem Szegő Miklós, sem más komoly értéke a magyar zsidóságnak. Mert nem ez a mi érdekünk. A mi érdekünk az, hogy teljes világosság derüljön a személyi harc háttérében megbúvó nagy kérdésekre: 1. igaz-e, hogy az egyetlen zsidó magyar főiskolának egyik legfontosabb tanszékét az iskola és a tudomány érdekeinek mellőzésével egyfelől politikai büntetés — másfelől jutalmazás eszközével használták fel; 2. igaz-e, hogy a tanszék betöltése körül valaki — egy közelről érdekelt személy — szabálytalanságot követett el; és 3. igaz-e, hogy az a

bizonyos felekezeti lap alaptalanul rágalmazott-e vagy nem? Bennünket csak ez érdekel, de ez azután igazán érdekel.

— Nézze, tanár úr, rendben van, igaz van. De a sólem mégis minde nekifelett való. És bizonyos az is, hogy akármilyen kimenetelű lesz a per, a zsidóságnak nem fog használni. Én Heller professzor helyén elfogadnék egy megfelelő elégtételt.

— Engedje meg, kedves direktor úr, hogy erre a már beigért második megjegyzéssel válaszoljak. A második megjegyzésem t. i. az, hogy bár nézetünk szerint Szegő Miklóst a legnemesebb intenció vezette, az egész békítési kísérletnek mégis az a látszata, mintha ezt maga a nagyon is érdekelt alperes influálta volna és rendtele volna meg. Hát tisztában kell lennünk a következőkkel. Az intellektuális zsidóság megítélése szerint Heller professzornak nincs szüksége alperes részéről semmiféle elégtételre. Ő bizonyára nem is ezért perelt. Az ő elégtétele csak az lehet, ha megállapítják — még pedig ha az elfogulatlan bíróság állapítja meg — hogy az, amit ő, írt és állított róla, a valósággal ellenkezik. Ennek megállapítása az egész magyar zsidóságnak is fontos érdeke. Elvégre nem lehet ránk nézve közömbös, hogy az a lap, amelyre — mindenki tudja — a zsidóság jelenlegi vezetői hallatlan összegeket áldoztak és áldoznak, amelyet szeretnek úgy feltüntetni, mintha az egész zsidóság félhivatalosa lenne, amelyet ma már első sorától utolsóig a síp-utcai kancellária intenciói és utasításai szerint, sőt részben előzetes approbációjával szülnék, hogy ez a lap lelesipukázza a zsidóság szellemi kiválóságait csak azért, hogy egyes egyéneknek különös passzióit szolgálja. Ezért nem intézheti a pert Heller professzor — aki ezt bizonyára nagyon jól érzi és tudja is — azzal, hogy elfogad egy szemforgató bocsánatkérést. Vannak peresetek, amikor a károsult vagy sértett megbocsáthat, a büntető eljárás mégsem szűnik meg, mert a jogrend, a közérkölség követel elégtételt. Így vagyunk ezzel a perrel is. Ezért mondtam már a multkor is, hogy ezt a pert nem lehet egyszerű bocsánatkéréssel elintézni.

— Mit akarnak tehát?

— Megtisztítani az atmoszférát. Azt akarjuk, hogy az az aréna, amely eddig csak kortesharcok tüzdöttere volt, végre a komoly harcok, a zsidóság erkölcsi, szellemi, társadalmi és polgári érdekeiért folytatott önzetlen védelmi harcának leshelyektől megtisztított küzdöttere legyen. *Spectator.*

T A U B E R

PENZIÓ ÉS ÉTTEREM
A B B A Z I A

Elsőrendű orth. kóser
konyha. Szobák minden
komforttal, teljes penzió-
val olcsó árban!

Prospektust küldünk!
TELEFON ABBAZIA 376.

SPECTATOR NOTESZÁBÓL

A „falra hányt borsó...”

Az egyik alföldi nagyváros zsidó hitközségének kitünő főjegyzője, aki maga is ügyes tollforgató ember szemrehányást tesz lapunknak, mert még mindig kitart kritikai álláspontja mellett és folytatja a harcot a „sip-uccai szellem” ellen. S különösen kettőt nem ért. Először azt, „mi az oka annak, hogy a többi összes felekezeti lapból ez a macskul ellenzéki szellem hiányzik”, másodsor minnek ez a meddő harc, ha „az a bizonyos sip-uccai szellem a sok-sok biztatás, intelem, kiszerkesztés dacára sem változik. Magyarul: falra hányod a borsót.”

Hogy a többi felekezeti lap miért nem ellenzéki? Drága barátunk, visszadom a kérdést: Igazán nem tudná? Ha valóban nem, akkor kérdezze meg vagy magukat az illető lapokat, vagy a sip-uccai kancellária könyvelőségét. Tán ők jobban meg tudnak a kérdésre felelni.

Hogy a sip-uccai szellem a mi támadásaink ellenére sem változik? Ennek két oka lehet: vagy nem képes megváltozni, vagy a mi támadásaink — gyengék.

Gondolkozunk kell tehát megfelelő megoldásról.

Igyekezni fogunk — erősebbek lenni.

Ami már előre búzlik.

Buda már zajlik. Már megint. Választásra készülnek. Budáról lévén szó, természetes tehát, hogy Pest már mozog. Mit is mondott nem is olyan régen a Führer? „Ha kell, kétszáz ezer pengő áll, rendelkezésre, ha kell, több, de ezt a választási harcot meg kell nyernünk.” És felvultak ők, a bős hadfiak; fiziosok és gazdasági együttműködések, mindkettő élén egy-egy bankvezérrel. Mindenekelőtt megszervezték egy közös pártot, a Budai Hitközség Együttműködési Pártját, 7:5 arányban. Ami azt jelenti, hogy a jelöltek közül minden 12-ből 7 lesz fuzió, 5 a gazdasági együttműködéses. (Amannak vezére Alapi Béla, ezé Szántó Jenő.) Az új egyesült párt elnöke Szántó Jenő, az Országos Iroda alelnöke lett. Persze van már irodájuk, klubhelyiségük, vannak tisztviselők — csak még szavazataik nincsenek. Illetőleg, hogy igazat írjunk, nagyon kevés van. De pénzük — a jaja, mint a pelyva! (Jellemző, hogy azt a néhány fizetéses állást nem állatalan fiatalokkal, hanem már nyugalomra értet öregekkel töltötték be.) — Szóval: készül-

nek a választásra. Azt mondják, hogy egy kis kellemetlenséget csinálhassanak a vezetőségnek. Erre azt mondta egy lipótvárosi öreg választási róka: előbb fog ebből a választási kampányból a bűz kicsapni, mintsem hogy az ő embereik bejuthatnának. Sőt! a költségek előteremtése és forrása körül mintha már is lehetne valamit érezni...

Ha már megkeresztelkedett, legalább használjon!

Ezt a magasabbrendű valláserkölési tézist abból az alkalomból formuláztuk meg, mert hallottuk, hogy mikor a Pesti Izr. Hitközség egyik érdemes és befolyásos kiválósága elhagyta felekezetét, kis szívességet kért tőle a — hitközségi elnök. Ne tessék félreérteni; nem az új felekezetének hitközségi elnöke, hanem a régié. Szépen megkérte, hogy miután ő most már úgy is érdektelen, tegye meg volt pesti hittestvéreinek azt az utolsó szívességet, hogy érvényesítse közéleti befolyását a statutumtervezet jóváhagyása érdekében.

Az illető úr befelé mosolygott és gondolta magában: Most visszaadhatom a fricskákat, amiket megkeresztelkedésem alkalmából kaptam.

És — eljárt a fűhrieri statutumok jóváhagyása érdekében.

Nem a felekezeti szempont számít, csak a tudományos minőség.

Ezt felelte a kultuszminiszter Glattfelder püspöknek, aki szóvá tette, hogy a Pázmány Péter-tudományegyetemen Schaeffer professzor örökebe a katolikus jelölttel szemben egy református professort ültettek. Tehát: nem a felekezet, hanem a tudományos minőség!

Illő tisztelettel és félnék örömmel tudomásul vesszük mi, zsidók is.

Éljen a független bíróság!

Amióta csak lapunk a nyilvánosság előtt van, vagyis első számától kezdve, állandóan azt hangoztattuk, hogy peres ügyeinket ne felekezeti bíróság, ne a községkerületi bíróságok elé vigyük, hanem a minden irányban megnyugtató: adó világi állami bíróságok elé. Kivételt a magunk részéről csak az orthodoxok „bész-din”-jeivel szemben vagyunk hajlandók koncedálni, mert ezeknek megvan — és teljes joggal — a hitelük. A községkerületi bíróságok tagjainak kiválasztása és megválasztása azonban

nem mindig a legmegnyugtatóbb módon történik. Nyilvánvaló, hogy a hitközség vezetőségével szemben — azaz, hogy pardon! a Hitközség Vezetőségével szemben — a függetlenségük éppenséggel nem tekinthető jól körülbástyázottnak. Sőt ellenkezőleg: csak — nyességetnek tekinthető. Amint azt a legutóbbi nyugdíjperék is igazolták. Ellenben a világi bíróság, a független bíróság — csak érdektelen lehet abban: Sternnek hívják-e az Országos Iroda elnökét vagy Budai-Goldberger Leónak.

Tehát: Éljen a független bíróság!

„Csend!”

Az egyik hetilap finom hallását és esztétikai érzékét bántotta, hogy amikor egész Magyarország — bizonyára még az országhatárokon túl is egy hatalmas ujongó egységgé forrott — az olimpiai diadalok mámorában — akkor az egyik legyezőnek nem volt fontosabb dolga, mint hamar kipécézni, melyik olimpiákon zsidó és melyiknek volt a papája zsidó. Rászólt tehát: „Csitt!”

És valóban nem furcsa? A lap egyik oldalán jajong a kikeresztelkedések miatt, a másik oldalon henceg vele, hogy X. Y-nak az apja zsidó volt. Vagy nem tetszik neki, hogy a keresztény sajtó elválasztja a magyartól a zsidót. De ő is ugyanezt teszi! Hát akkor mit akar?...

A kancellár, mint főpedagógus.

Kőbánya — óh, a szegény gazdaságilag egyesített árvácska — Kőbánya hitközségének előjárósága jutalomkönyvekkel akarta megajándékozni az évvégi vizsgálatok alkalmából a szorgalmas kis kőbányai zsidó gyerekeket. Prelimináltak erre 360 pengőt. Szép! Miután azonban a gazdasági együttműködés harmoniájában Kőbányát a Sip-uccával a kölcsönös bennem-keltés heve fűzi egybe, egy csöppet sem csodálatos, hogy a kancellár legfőbb pedagógiai senzura alá vette a jutalomkönyvek jegyzékét és törölt belőle, törölt, törölt, míg végül maradt — amit ő meghagyott — 6 azaz hat darab hatvanfilléres könyv, összesen 360 fillér értékben. Tehát 360 pengő helyett 360 fillér. Ez aztán döni! Ez spórolás! És ez pedagógia.

Elvágre a vizsga, meg az iskola, meg a tudja Isten, micsoda... még sem választás! Ott lehet 360 fillér helyett 360 pengő is költeni. De iskolai célokra?

A legyező barátai,

Hűh, de sokan vannak! Vagy ötvenen, avagy tán százan is!? És mind egytől egyig szaporítja előfizetői táborát. Hát az kemény harc lehetett. Meg is érdemlik, hogy a nevük ki legyen nyomtatva a nagy szolgálat elismeréséül. Nem is csoda, ha egyikük-másikuk ezt a dicsőséget olyan nagyra takarálja, hogy kétszer is szerepelteti a nevét. Csak azt nem tudom, mit szólnak majd az előfizetések ilyen nagyarányú düléséhez a — szanalók. Ők méltán kérdezhetik majd, hát minek kellett ezt a lapot szanalni, ha egyszer ilyen közkedvelt és a barátai így öntik feléje az előfizetéseket? Persze ő kész erre is a válasszal: Százezer egyes barát nem ér annyit, mint egy százezer barát.

És igaza van! Sőt, még nagyobb igaza van: mert legtöbbet ér az egy százezer barát — ha nem is százezer, de legalább néhány egyes barát.

Halló: „Zsidó Ujság”!

Így nem kellett volna rohannia annak bizonyításával, hogy a „Szombat”-nak valóban igaza lehetett azzal a bizonyos szellemi olimpikonsággal. Ilyen körülmények között nem ambicionáljuk a polémiát. Sie sind uns nicht der richtige Mann...

Vendéglőben

*Szól a pincérnek: Hozzon nékem
Előélt, rántott halat,
Friss sültet, tésztát s nincsen-e még
Valami más finom falat?*

*A másik asztalnál mond két úr:
Nini, a pazarló zsidó!
Hányféle jó falatot rendel,
Mindent, mi csak pompás, mi jó*

*Egy más vendég kérdi a pincért:
Van marhahús és fűzelék
S hozzá bor? Közönöm, más nem kell,
Nekem ebédre ez elég.*

*És megszólal megint a két úr:
Nézzed, a zsidó mily fukar.
Düsgazdag s mégis az ebédén
Szintén nyereszkedni akar...*

*Igy volt és így marad örökre,
Mindent akad gáncsos, zsidó.
Egyszer hencegően pazarló,
Máskor meg fukar a zsidó
S bármit tesz, semmi sem jó.*

FELEKI SÁNDOR.

HIREK

NAPTÁRO

Aug. 15, szombat — Áv 27 (Hetiszakasz: Róéh, haltóra: Anijo szajáro, Jezs. 54 f. 11-15 f. 5, ujholdhírdetés, 6. Perék, szombat kimen: 7. 45), — aug. 16, vasárnap — Áv 28, — aug. 17, hétfő — Áv 29 (Erev ros-chodes, jom kippur koton), — aug. 18, kedd — Áv 30 (Ros-chodes 1. napja), — aug. 19, szerda — Elul 1 (Ros-chodes 2 napja, sófár-fuvás), — aug. 20, csütörtök — Elul 2, — aug. 21, péntek — Elul 3 (szombat bejöv: 6.47), — aug. 22, szombat — Elul 4 (Hetiszakasz: Softim, haftóra; onajchi, onajchi, Jezs. 51 f. 12-52 f. 12, 1 Perék, szombat kimen: 7.32), — aug. 23, vasárnap — Elul 5. — aug. 24, hétfő — Elul 6, — aug. 25, kedd — Elul 7, — aug. 26, szerda — Elul 8, — aug. 27, csütörtök — Elul 9, — aug. 28, péntek — Elul 10, (szombat bejöv: 6.34).

— Kanizsai Dezső tudományos felfedezése. Kanizsai Dezső, a pesti izr. siketnéma-intézet kitünő igazgatója augusztus 11-én a nemzetközi logopædikai és ioniatríai társulat meghívására előadást tartott a társulat kopenhágai kongresszusán nagyjelentőségű tudományos felfedezéséről. Kanizsai igazgató Dr. Kepes Pál kórházi főorvossal két év óta kísérletezik kutyákon, amelyeknek hangszervét születésük után eltávolították. E kísérletek révén sikerült megállapítani, hogy a siketnémaság nem változthatatlan állapot, hanem megfelelő eljárással gyógyítható. Kanizsai és Kepes felfedezése, melynek gyakorlati következményei egyelőre ki sem számíthatók, a kongresszuson értehető feltűnést keltett.

— Óbudai Freudiger Lipót ünneplése. A fővárosi orthodoxia iránvadó tényezői meglepetéssel részesítették az általános tisztületnek örvenző Freudiger család közbeesült nesztörét, Óbudai Freudiger Lipót abból az alkalomból, hogy betöltötte hetvenedik életévét. Óbudai Freudiger Lipót kormányfőtanácsos nemcsak származásánál fogva, hanem közéleti és felekezeti működése valamint áldozatos emberbaráti tevékenysége révén is méltán kimagasló egyénisége a fővárosi zsidóságnak. Hetvenedik születésnapján nemcsak az orthodox szervezetek üdvözölték, hanem az ország minden részéből számosan felkeresték szerencsekívánataikkal.

— Az óbudai zsidó muzeumot az előjáróság újirányozta és a rendkívüli muzeális értéket képviselő kezgyszerek, egyéb régiségek stb. minden vasárnap délelőtt 9-12 között megtekinthetők Budapest, III., Lajos-u. 163. szám alatt.

— A kelenföld-lágymányosi új templom felavatása. A budai izr. hitközség előjáróságának és képviselőtestületének céltudatossága és áldozatos erőfeszítései mint örömmel értesülünk, immár tető alá segítették a kelenföld-lágymányosi új zsidótemplomot, mellyel a lágymányosi zsidóság évtizedes óhaját meglehetősen teljesedésebe. A díszes templomot, amely egyik legtekélyesebb alkotása a zsinagógiai architektúrának, szeptember 8-án avatják fel fényes külsőségek között.

— A debreceni zsidó gimnázium új tornatanára. A debreceni zsidó gimnázium kuratoriuma elhatározta, hogy a gimnázium üresedésében levő egyik tornatanári állását Kárpáti Károly, a berlini olimpiász magyar birkozó világbajnoka részére, aki most végzi a Testnevelési Főiskola utolsó szemeszterét, tartja fenn.

— Összehívták a Tóra Weawoda-mozgalom tanácsát. Jeruzsálemből jelentik: a Tóra Weawoda-mozgalom vezetősége az akcióhoz csatlakozott Ha-pael Hamisrachi, Zeire Misrachi és Hechaluz Hamisrachi irányítóival egyetértésben a mozgalom tanácsulását szeptember 6-ra Krakkóba hívta össze. A gyűlésen a tanácsnak 37 tagja vesz részt Palesztinából, Lengyelországból, Afrikából, Csehszlovákiából, Romániából, Belgiumból, Angliából és Kanadából.

— A Bethlen-téri ifjúsági csoport aug. 11-iki összejövetelén kezdte meg ősszel meginduló kulturumkájának előkészítését. Az ifjúsági csoport minden kedden este 8 órakor ülésezik és legközelebb hajókiránduláson hozza össze az erzsébetvárosi zsidó családokat.

— Házasság. Dr. Binéter Béla ügyvéd, augusztus 16-án, vasárnap, déli fél 12 órakor vezetni oltárhoz a budai Öntőház-uccai főtemplomban Diósi Anna Arankát, Diósi Jenőnek, a Budai Izr. Hitközség népszerű főtítkárának, az Izr. Hitközségi Alkalmazottak Egyesülete elnökének és nejének, született Pressburger Ilonának leányát.

Kecskeméti Sándor (Kecskemét) aug. 19-én délután fél 12 órakor Pöstyénben, a Lipa-szállóban tartja esküvőjét Herzog Rózsikával Herzog Jakob és neje (Trnava) leányával.

Benedek György, Benedek Dezsőnek, a pesti VIII. ker. templomkörzet érdemes előjáróhelyettesének és nejének fia augusztus 23-án délen 1 órakor a Csáky-utcai V. ker. körzeti templomban vezetni oltárhoz Zoltán Magdát, Zoltán Sándor és neje leányát.

— Palesztina pénzforgalma. Jeruzsálemből jelentik, hogy 1936. április hó végén Palesztinában 6.211.135 font sterling értékű papír- és ércpénz volt forgalomban.

Tátralomnicz — Tulipán — Villa

Elsőrendű ház a központban, másfélholdas park közepette, előszezonban: 35-38 Kc., főszezonban: 45-55 Kc. Kitünő rituális konyha, hunfalvi főrabbi állandó felügyelete mellett!

Tulajdonos: Korach Regina

— A mátyásföldi Izr. nőegylet augusztus 1-én, szombaton este előkelő színvonalú estélyt rendezett, rendkívüli erkölcsi és anyagi sikerrel. Bár a zivatáros időjárás lehetetlenné tette a kertli ünnepély megtartását, nemcsak Mátyásföldről, hanem a fővárosból is a társadalmi élet distingváltnak közönségéből igen sokan jelentek meg, úgy hogy számosan kiszorultak a zárt helyiségből. Különösen feltűnt, hogy a helyi társadalmi élet színejava felekezeti különbség nélkül ott volt az estélyen, ezzel is dokumentálva azt a rokonszenvet, melyet a Szekeres Jenő hitközségi elnök páratlanul tapintatos és céltudatos vezetésével tevékenykedő mátyásföldi zsidóság iránt éreznek. Nagyszabású hangversenyen gyönyörködtek a közönséget elsőrangú művészi erők: Nagy Izabella, Falus Edith, Fehér Arthur, Sarkadi Aladár és Szentiványi Kálmán, Általános elismerés illeti a nőegylet rendezését, amelynek élén Guttmann Emilné elnökszenny és Szekeres Jenő hitk. elnök buzgókodtak fáradságtalanul. A hangulatra jellemző, hogy a megjelentek reggel 6 órakor távoztak a jótékony célú nyári összejövetelről.

— **Meghalt a „bojaner rebbe”.** Wienből jelentik: Aug. 7-én Bécsben elhunyt Nahum Friedmann, a híres bojáni chaszid-rabbi, aki a sadagorai ismert papi család tagja volt és unokája a „ruzini” rebbenek. 69 évet élt. Két hete jött Cernowitzból, ahol lakott, Bécsbe és felvettette magát súlyos vesebajával a Rotschild-kórházba. Betegsége sokkal előrehaladottabb volt, semhogy az orvosi tudomány segíteni tudott volna rajta. Elhunytá előtt két nappal halálsejtelméi voltak és meghagyta, hogy a wieni központi temetőben boldogult atyja közelében temessék el illő távolságban. Koporsóját a wieni II. kerületben levő „Bojaner Klaus”-ban helyezték közszemlére. A chaszidok nagy számmal zárandokolták el ravatalához. Aug. 9-én temették beláthatatlan tömeg részvétele mellett. Ott voltak a koneyzinei, czortkowi és wiznizti nagyrabbik, rengeteg chaszid, továbbá dr. Friedmann wieni hitk. elnökkel és dr. Löwenherz főtitkárral élén a bécsi hitközség egész előjárósága.

— **Új járványkórház Palesztinában.** Jeruzsálemből jelentik: Tel-Aviv város régi kívánságának eleget téve a kormány Bne Brak közelében, Petach Tikwa és Tel-Aviv között járványkórházat létesített. A kórháznak dr. Reitler az igazgatója, aki legutóbb a jaffai kórházban működött. Az eddigi a tel-avivi kórházban elhelyezett fertőző betegeket az új járványkórházba szállították át, mely a környékbeli kolóniai betegeit is fel fogja venni.

Zsidó Történeli Képek

ÖSSZEÁLLITOTTA: RÉTI SÁNDOR

VI.

Vespasianus ostroma Jeruzsálem ellen

(Talm. Babl. Gittin 56. a)

A római császár Vespasianust küldte Jeruzsálem ellen, melyet ő két évig ostromolt. Ebben az időben élt három igen gazdag férfiú a városban: Nakdimon ben Gurion, Ben Kalba Sabua és Ben Zizith Háksáth, akik a várost huzsonyig évre előre gabonával, árpával és fával látták el. A barjoniták azonban akik a háborúhoz ragaszkodtak megakadályozták a békekötést, felgyújtották a gabonaraktárakat, hogy a város lakosságát kiéheztessek és felbőszítsék az ostromlók ellen. Ezáltal szörnyű éhség keletkezett, amely a város legzadagabbjait sem kímélte meg. Így Böt-hus leánya, Márta, Jeruzsálem legzadagabb asszonyainak egyike többször is hiába küldte szolgáját a piacra kenyérért, lisztért. Amikor először fehér kenyérért küldte, akkor már elfogyott. A szolga hazament megkérdezni: vehet-e barna kenyeret, vagy gorbomba, vagy kevésbé finom lisztet. A szolga addig kérdezősködött, míg a legrosszabb kenyérfajta és liszt is elfogyott. Erre ő maga ment ki a városba, hogy valami ennivalót szerezzen, mert már kínózta az éhség. Az elkényeztetett, dédelgetett leányon, akinek lábai az utca követ sem érintették, aki csak kocsin vagy hordszéken járt be a várost, most úrrá lett a még nem szokott éhség.

Más értesülés szerint az utcán heverő fűgét vette fel, amelyről csak akkor tudta meg, hogy használt, mikor már szájába vette. Az undortól meghalt. Ami a fűgét illeti, így történhetett: Rabbi Zaddok, egy igen jámbor férfi Jeruzsálemben 40 évig bőjtölt. Minden nap imádkozott és böjtölt, hogy a várost a pusztulástól megmentse. Ez az életmód a lesoványodott férfiút annyira legyengítette, hogy végül is nem tudott mást enni, mint fűgét, de ennek is csak vitaminos levét szívtá ki. A kicsavart fűgét eldobta. Egy ilyen fűgét talált Márta és az életosztón bírta rá, hogy felvegye a földről az eldobott fűgét.

Abba Zikra, R. Jochanan ben Zakkai nővérének fia volt a barjoniták feje. A tudós elküldött Abba Zikráért, hogy titokban jöjjön el hozzá. Mikor elment hozzá kérdezte: „Meddig akariátok még a lakosságot éheztetni, ezzel az éhséggel agyon gyötörni?” „Mit tehetek én?” — felelte Abba Zikra — „Ha mondok valamit, képesek még meg is ölni.” R. Jochanan tovább kérdezte: „De talán tudnál nekem valamit tanácsolni, hogy a városból kikerülve a római vezér elé mehessen. Talán személyes tárgyalásom alapján lehetséges lenne még a helyzetet megmenteni.” „Abba Zikra tanácsa ez volt: „Tessed magad súlyos betegnek, igen sokan fognak majd idejönni, érdeklődni hogyléted felől, ha pedig olyan anyagot helyezel el a házában, ami kellemetlen szagot terjeszt mindjárt azt a hírt fogják rólad kelteni, R. Jochanan, hogy meghaltál. Természe-

tes, hogy csakis a te leghűségesebb tanítványaid lehetnek jelen a halottas szobában. Ezek gondoskodjanak aztán a te földi maradványod eltakarításáról. Egyetlen idegen ember sem vehet azon részt. Természetesen nagyon kell vigyáznod, hogy a valóság ki ne tudódjék”. És így is történt.

R. Eliezer és R. Józsva vitték a koporsót. Mikor a város kapujához értek, az örök meg akarták vizsgálni a koporsót, nehogy valami tiltott dolgot csempésszenek ki. A koporsó hordozói azt mondták: „Hogyan is merészkedtek ilyesmire! Az ellenség azt mondhatná, hogy maguk a zsidók saját rabbijukra gyanakodnak!” Jeruzsálem városában ugyanis éjjelen át halott nem maradhatott. Ezt az ellenség is respektálta. Nehogy valakit kicsempésszhessenek, az örök a halottat keresztüliszúrták. Ez a halottak nem ártott, viszont az élők büntetésül szolgált.

Igy aztán sikerült elkerülniök a koporsó-vizsgálatot. Amikor R. Jochanan szerencsésén kiszabadult a veszélyes helyzetből és Vespasianus elé jutott így üdvözölte a hadvezért: „Béke veled király! Béke veled király!” Vespasianus ezt felelte: Ember, adósa vagy a halálnak! Egyszer nem vagyok király másszor királynak nevezlek Ha király vagyok, miért csak most jössz?” R. Jochanan ezt felelte: „Ha azt állítod, hogy nem vagy király, akkor az igaz! De király leszel! Különböző Jeruzsálem nem lenne a kezében. Nálunk régi tradíció az, hogy Jeruzsálemet csak király hódíthatja meg! Azt is kérdezted, király miért csak most jöttem hozzád? Ha Te király vagy, akkor így felelek... mert a barjoniták, akik a mi városunkban vannak nem engedték meg az idejövetelet.” Vespasianus erre így felelt: „Ha egy mézes hordó köré kígyó csavarodik, nem fogják a hordót összetörni, hogy a kígyótól szabaduljanak?” R. Jochanan csak hallgatott. A bölcsek erre nézve megjegyezték: Így kellett volna válaszolnia Vespasianusnak: „Fogóval eltávolítják a kígyót, így egészben marad a hordó”. Am ilyen nehéz helyzetben még a legbölcsőbb embernél is felmondja az érz a szolgálatot. — Eközben futár érkezett Rómából a vezérhez. A szenátus határozatát hozta hírről, hogy a császár halála után őt kiáltották ki császárnak. „Bölcs férfi vagy, R. Jochanan — mondá Vespasianus. — Előre megjósoltad királyságom. De hát miért nem tudtál bölcsességgel hamarabb hozzám jönni. Most én elmegyek, mást küldök ide a város ostromához. De kívánj tőlem valamit, teljesíteni fogom kérésedet.” — Add nekem mondta — Jabnet tudósait és Rabbon Gamliél fejedelemi családját és küldjél orvosokat R. Zaddok gyógyítására.”

Ez volt a nagy kívánság! A későbbi kor csodálkozott ezen. Itt is felmondta a szolgálatot R. Jochanan bölcsessége: Jeruzsálem felszabadítását, felmentését kellett volna kérnie!... A Talmud azonban úgy véli, a szemrehányás egyáltalában nem jogosult, mert ha ily nagy dolgot kért volna, lehet, hogy éppen az ellenkezőjét érte volna el vele.

MENTSÜK MEG HITKÖZSÉGEINKET!

Irta: Dr. LINKSZ IZSÁK községi főrabbi

2

III. Tóra karöltve világi műveltséggel

A II. században élt Palesztinában egy kiváló rabbi, akinek Tiberiasz melletti sírját halálozási napján az ómerszámtíz 33. napján, még most is több ezer zsidó látogatja meg: Rabbi Simon ben Jocháj, Hadrián császár zsidóellenes rendeletei miatt ő Eleázár fiával együtt egy barlangban élt 13 évig. Midőn Hadrián utódai alatt megszűntek az üldözések, kijött fiával a barlangból. Az ottani tartózkodása alatt mély gyökeret vert szívében azon szent meggyőződés, hogy a jóságos Teremtő kenyeret ad minden élő lénynek. A barlang mellett nőtt egy kenyér- és egy datolyafa; nem messze tőlük csörgedezett egy forrás. A sötétségben kimerészkedtek és gondoskodtak egy-egy napi ételmezésükről. Midőn felkeresték ismét az emberlakta vidékeket és hitrokonaikat a mezőn látták dolgozni, csodálkoztak azon, hogy izraeliták a kenyérkeresettel töltik idejüket. Észrevételeikkel, hogy ezen munkások fölcsereleik a jövő világot ezen gyarló földi élettel, sok keserűséget okoztak társaiknak. Egy égi szózat hallatszott: Térjetez vissza a barlangba: ti tönkretesztitek ezen világot! És ők erre még egy évig időztek ott. Rabbi Simon azután Tekoában telepedett le. Igen sokan vallották őt mesterüknek és ő szívükre kötötte, hogy kizárólag a Tórával foglalkozzanak. Az anyagiakról majd gondoskodik csodás módon a Mindenható. Hisz ő erről meggyőződött.

Kortársa, Rabbi Jismoél nem osztotta nézeteit. Ő felszólította tanítványait, hogy dolgozzanak és gondoskodjanak megélhetésükről. Csodára nem szabad támaszkodni. De minden szabad idejüket aztán a Tóra elsajátítására használják fel. Ezért nagy jutalom jár.

Vagy két századdal későbbben a híres amóra, Abaje, megjegyzi, hogy sokan, akik Rabbi Simon szavára hallgattak és nem keresték kenyerüket, elhanyagolták később tanulmányaikat is és nagy nyomorban éltek. Rabbi Jismoél követői azonban haladtak a tudományban dacára annak, hogy szükségleteikről is gondoskodtak.

Hathatósabb szavakkal nem lehet a polgári foglalkozás fontosságát az emberek szívére kötni, mint ahogy azt e tények hirdetik. A leghíresebb rabbi mesterséget tanultak, hogy ma-

guk gondoskodjanak családjukról. De Rabban Gamliel, aki a III. század elején élt, ezt már akkor összes hitrokonaik figyelmébe ajánlja: „Szép a töratanulás egyesítve a világi életmóddal.” A zsidók emancipációja óta ez minden országban a zsidók mottója lett. A múlt században még sok művelt zsidó, akinek polgári foglalkozása is volt, igen jártas volt a héberben. „Am-hoorec”-nak lenni (járatlan a vallás követelményeiben) a legnagyobb szegény volt. Sok kereskedőt rabbinak választottak meg — még tekintélyes hazai hitközségeket is, — mert tudták, hogy nagy „lamdon”.

Sajnos, a helyzet idővel megváltozott. Minden szülő legutolsó garását odaadja, hogy fia, sőt leánya is középiskolát és egyetemet látogasson, de hogy őseinek történetét ismerje, a zsidóság tanaival is foglalkozzék, arra fia nem ér rá. Ezen hamis felfogásnak most látjuk szomorú eredményét. Az ifjak és a hajadonok nem akarnak családot alapítani. Ha mégis házasságot kötnek, nem akarnak utódokat. Még nagy hitközségekben is hétköznapon alig van minjan a zsinagógában. Metszőre alig van szükség. Az iskolák megszűnnek, mert nincsenek gyermekek. Még ahol vannak is, nincs áldozatkészség iskolát fenntartani.

Ez mind azért van, mert már nem jelszavunk Rabban Gamliel tanítása. Ő határozottan rámutatott arra, hogy csak a Tóra és a világi életmód együtt képes a zsidóságot megmenteni. „Mert mind a kettővel való fáradozás alkalmával nem is gondolhat az ember bűnre.” Ez a fontos! És most már megértjük korunk bűnös hajlamát. Általános műveltség — és mégis (mint azt az újságokban nap-nap után olvassuk) lopás, csalás, erköletelenség, házasságtörés, gyilkosság. Ez nem csoda, mert mint R. G. folytatja — „ha a Tóra tanulmányozását a gyakorlat, a munka nem kíséri, az elenyészik és bűnre csábít.” Oly fontos, hogy mind a kettő karöltve járjon! Hisz e dualistust saját testünk hirdeti: Két szem, két fül, két kéz, két láb. Lélek és test.

De úgy mint testünkönél fontosabb a jobb kéz, mint a bal kéz, úgy a Tóra, az emberiség boldogulásának tana, előbbrevaló. „Szép a Tóra a világi foglalkozással együtt.” És nem: „A világi foglalkozás a Tórával együtt.” Mert aki a Tórával szeretettel foglalkozik, azt két angyal kíséri: a humanizmus és az igazság, a cheszed és

emesz, az kegyet és tetszést talál Isten és az emberek szemeiben, az boldogul, az boldog.

Erre vonatkozólag is egy tapasztalatot örökít meg a Talmud: „A mi elődeinknél előbbre való volt a Tóra tanulmányozása és a polgári foglalkozás csak másodrendű és úgy az egyikben, mint a másikban haladtak.” Öröm volt élni. Élvezték kettős fáradozásuk érett gyümölcsét. A későbbi generáció azonban a munkára, a megélhetésre gondolt elsősorban, a Tórával megismertetni csak mellékfoglalkozás volt, azért nem voltak megelégedve eggyel sem. Reményeik nem valósultak meg.

Akinek ennél jobb a tapasztalatai, hirdesse azokat. Azonban ők más okot nem hozhatnak fel, mint hogy minden szerencsétlenségért, minden nyomorért, minden veszteségért, kizárólag a rossz gazdasági viszonyokat tesszik felelőssé. Ilyen gondolkozású embereket megmenteni nem lehet. Keservesen panaszkodik azért a Chochma: „Mert én hívtalak és ti vonakodtatok, kinyujtottam kezemet, de senki sem veszi figyelembe. Megvertetteket minden tanácsomat és feddéseimet, nem akartátok elfogadni... Am, élveztek életpályájuk gyümölcsét és gyönyörködjenek öntanácsaikban. Mert a balgák megalkodottsága megöli őket és a buták melegeledettsége teszi őket tönkre. De aki rám hallgat, biztonságban fog lakni, szabad lesz a rossz sejtelmektől.” (Salamon péld.)

Ilyen igazságokat hirdetni, a tanítók, a rabbik hivatása. Azért önmaga ellen követ el bűnt minden hitközség, amely — mint mondja — a gazdasági krízis miatt nem tart fenn iskolát, nem alkalmaz tanító, rabbit. Ha csak egy ember lakik ott, aki ezen itt hirdetett igazságoktól át van hatva, hirdesse gyakran hitrokonaiknak: „Ha nincsen feddés, elvadul a nép, de ha megőrzi a Tórát, boldogul.” (Péld. 29. 18.)

IV. Kétféle mérleg

Csak panaszt hallunk mindenhol. Ennek az újságok is hangot adnak. Előtte van Forrai Zoltánnak egy karikatúra rajza a Magyar Hírlap egy régebbi számában: „Az élő mérleg.” Fel van rajzolva egy adófizető, akinek vállát egy nagy mérleg két serpenyővel nyomja. Az egyik serpenyő a földet érinti, mert hat csomag van azon a következő felírásokkal: kereseti-adó, vagyon-adó, jövedelem-adó, rokkant-

adó, ház-adó, forgalmi-adó. A másik felfelé megy és üres. Az adófizető kérdezi: Mi az, hát ebbe a másik serpenyőbe soha nem tesz senki semmit, ami ellensúlyozná a sok terhet? — Nem tudom, milyen feleletet akarnak erre a politikások adni. Én a vallás szemüvegén át szemlélem az emberek küzdelmeit és ezen kérdésre is megnyugtató feleletet adok hűveimnek. A magyar közmondás hirdeti: Többet ésszel, mint erővel. Jób azonban azt tanítja: Ime, istenfélően a bölcsesség, távozni a büntől — belátásra vall." Ha én egy *tizedes* mérleget veszek és egy 60 meg egy 40 kilós terhet teszek rá, akkor ezt 10 kilóval lehet ellensúlyozni. Ez ellen nem lehet okoskodni.

Kell, hogy ezt a tapasztalatot az erkölcsi világban is meglassuk. A zsidó három jármot hord: a megélhetés, az adózás és a zsidóság jármát. Ez utóbbit *tizzel* jelölhetjük meg, mert a tíz parancsolatban benne foglaltatik a Szinajon kinyilatkoztatott vallás minden követelménye. Ezen kívül tegyük fel, hogy az állam a kereset negyven százalékát adóban követeli, úgy, hogy annak csak 60 százalékaival kell családját fenntartania. A tizedes mérlegre adva 60-at, a megélhetés, és 40-et, az adózás jármát: ezt *tizzel*, a vallás jármával ellensúlyozhatjuk. Vagyis, ha megfelelően vallásos kötelességeinknek, egy felsőbb hatalom támogat minket, hogy három jármot inkább tudjunk elviselni, mint kettőt a hitetlenek.

Ezen szent meggyőződést hirdeti a III. perek 6. misnájában Rabbi Nechunja-Hakkonó fia: „Aki (örömmel) magára veszi a vallás jármát, annak megkönnyítik az állami terheket és a megélhetés gondjait; de annak, aki leveti magáról a vallás jármát, megnehezítik az állam igáját és a megélhetés igáját.” A tizedes mérleg megérteti ezt velünk.

Ha hitközségeink tagjai erre gondolnának, meg lehetne menteni összes intézményeiket. Még a legkisebb hitközségben is alkalmaznának oly vallásos és tudós tanítókat, akik mint rabbi-helyettes is működne. Az anyagi áldozatokért megelégedett szívvel és bőszéges kenyérrel áldaná meg őket a Teremtő.

V. A hit képesít minket kötelességeink teljesítésére

„Minden jóságos Teremtőnkől függ, csak az istenfélően nem”, hirdetik Bölcsseink. Ezt komoly gondolkodás által sajtáthatjuk el magunknak. Azért fontoljuk meg a következő tényeket:

Ha valakinek gyermeke születik, a

szülő neki szenteli magát. Tudja azt, hogy ha csak rövid ideig nem törődik vele, bajt hozhat. Úgy a csecsemő, mint a kisgyermek tehetetlenek és mindent szüleiktől várnak. És még a legszegényebb atya, anya is arra törekszik, hogy gyermekéről kellően gondoskodják és kívánságait teljesítse. Mindaddig törődnek a szülők fiaikkal, leányaikkal, míg ezek felnőnek és maguk képesek magukról gondoskodni. A gazdag emberek gondoskodása tovább tart. Ők még felnőtt gyermekeiket is megmentik az anyagi gondoktól.

De az atya egészen másképpen viselkedik a kiskorú, mint a nagykorú gyermekével szemben. A kiskorú jószágával elhalmozza és minden kívánságát teljesíti, ha ez boldogságát fokozza. Ezért fáradozik.

Az ifjútól, a hajadontól már azt kívánja a szülő, hogy vessék magukat alá akarataának, teljesítsék óhajait, örvendeztessék meg őt. Lássák be, hogy a szülők a legnagyobb áldozatokat hozták, hogy megmentsek az életnek s minden jóra neveljék őket, hogy a társadalom hasznos polgárai lehessenek.

Ha ilyen korban is támogatják őket, már nagyon óvatosak, meddig terjedjen ezen támogatás, mert ha pl. az ifjú az egyetemet látogatja és az atya akkor is teljesíti minden óhaját; megengedi, hogy színházakat látogasson, kávéházakba menjen, nőikkel barátkozzék, minden sportot űzzön: akkor nem fog tanulni, tehetségeit nem fokozza, s nem törekszik arra, hogy a társadalom hasznos tagjává érlelődjék.

A bölcs szülő tehát féken tartja fia szenvedélyeit és nem engedi meg, hogy mindenkit utánozzon. Sőt sokszor még nélkülözni is engedi, hogy megfelelő munkát keressen és maga gondoskodják magáról.

Ilyen a komoly atya, így neveli gyermekeit. Gondos kertész, aki tudja, hogy minden gyermekének a különböző korokban, a különféle helyzetekben — mi jár. „Aki gonddozza a fügefát, élvezni fogja gyümölcsét.”

Ezen ésszel s belátással, óvatossággal s körültekintéssel, a mennyei Atya áldotta meg a gyermekek atyját, anyját. Ő nevel minket, mert mi is az Ő gyermekei vagyunk. Ő egész életünkön át törődik velünk. Törődik velünk — akár belátjuk jóságát, akár nem vesszük azt észre. Az atya ezen eljárása gyermekeivel szemben — istenismeretre tanít minket. Vallásunkat két szóban foglalhatjuk össze: Örökkevaló Istenünk. Azaz: az Örökkevaló (hasém) a mi Istenünk (claukenu). A héber szó, amelyet „Örökkevaló”-val fordítunk, azt jelenti:

könyörületes mennyei Atya. (I. M. II. k. 34. 6.) Az „claukim”-nak kétféle a jelentése. M. II. k. 20. fejr. 1 versében a „Törvényhozó” hirdeti a tíz igét. A II. könyv 22. fejr. 27. versében a „bíró” nevezi így. Tehát: „Fontol meg, Izráel, hogy a könyörületes mennyei Atyánk — hatalmas Törvényhozó és igazságos Bíránk. Míg mi, az Ő teremtményei, éretlenek vagyunk, elhalmoz minket jóságával. Hisz Ő ad nekünk képességet látni, hallani, érezni, szagolni, stb. Ő ajándékoz meg ésszel, értelemmel, emlékező tehetséggel, akarattal. Ő ébresztett könyörületet irántunk a szülő szívében. Amikor világra hozott, anyánk emlőiben számunkra éltető forrást hozott létre. Már egy-két éves korban megerősített testünket, hogy egyenesen tudunk állani, a szülőhöz sietni, óhajainkat neki nyilvánítani. E jóságát tapasztaljuk egész életünkön át mindennap. „Hogy Isten kegyelmes, még végleg el nem veszünk, még nem apad ki irgalma. Hajnalonta új erővel éled végtelen hűséged.”

De jön az idő, amikor ezek fejében azt követeli tőlünk, hogy vessük magunkat alá az Ő akarataának, mint ahogy a nagy világban minden növény az Ő akarata, törvénye szerint fejlődik, az égi testek mind az örök törvények szerint folytatják útjukat. Ők nem térhetnek el ezen örök törvényektől. Minket azonban, akiket képmására teremtet, kitüntetett, szabad akarral. Szellemi erővel is megáldott, hogy ne engedjük magunkat a rossz hajlam által félrevezetni, ne utánozzuk a gonoszokat. Ha feltétlenül törvényének, a Tórában kinyilatkoztatott szent akarataának vetjük magunkat alá, mint az ósatyáink tették: Ábrahám, Izsák és Jákob, megáld minket is mindennel, mindenkor, mindenütt. Ha azonban engedünk az egoizmusnak; ha az isteni törvény ellenére kielégítjük vágyainkat, ha jogtalanul bánunk embertársainkkal, ha a szenvedők jajkiáltása nem ébreszti fel könyörületünket irántuk; ha nem fontoljuk meg, hogy véges a mi életünk és mint hozzátevévünk nélkül jöttünk a világra, hozzátevévünk nélkül folytatjuk életünket és meghalásunkat senki sem akadályozhatja meg: mi akarataunk ellenére halhatatlan lelkünk Teremtője előtt számadást adunk földi pályánk minden cselekedetéről, egy más világban. És Ő, aki képes volt minket ezen planétára kitenni, képes lelkünket oda maga elé idézi. Ezt megfontolva, szívünkre vesszük az égi szót: „Lássátok be most, hogy Én, Én vagyok az, más Bíró nincs senki, aki valakit kezemből kiragadhatna.”

A Pest-budai egyesítési harc — Jugoszláviában

Spalato, Sarajevo, Zágráb, Eszék zsinagógái — Hogyan szüntette meg Pál régens az antiszemita sajtót?

Spalaton szintén csak hosszas kutatás után bukkanunk a zsinagógára, akárcsak Raguzában. Szűk utcácskabérlésében rejtőzik a zsinagóga, az utcácska lakói szefard zsidók, az üzleteken csupa ilyen név: Albachary, Gaon Alfandry, legalább tíz Finzi, Alcalay. Az egyik Finzihez betérünk és zseb-kést akarunk venni.

— Echt Sollingen — teszi elének árúját a boltos.

— Nem kell! Német árút nem veszünk!

— Igazuk van — mondja. — De mit tegyünk. Amikor még erősen aktuálisak voltak az olaszellenes szankciós intézkedések, gyakran vásároltunk olasz árút, mint magyart, vagy adtunk el magyar cégnék árút és tudtuk, hogy Olaszországba kerül. Nekünk csak kárunk volt, Magyarországnak haszna, abból, hogy nem vett részt a szankciókban. Ugyanígy van a németekkel is. Hiába akarom bojkottálni a német acél árút, bármit veszek, kiderül, hogy sollingeni. Legfeljebb névleg más márka áll rajta, vagy nincs márkázva. Akkor inkább direkt veszem és én vágom zsebre a közvetítő hasznát is.

Sarajevóban két gyönyörű zsinagóga van. Az egyik, régebbi, askenázi ritusa, a másik, az új: szefárd. Impozáns, modern, nemes vonalú építkezés, mult évben készült el teljesen. Az istentisztelet menete annyira más, mint a miénk, hogy képtelenek vagyunk követni. Szomszédunk észreveszi zavarunkat, elkéri imakönyvünket, hogy fellepőz a megfelelő oldalt. Csodálkozva nézi a magyar szöveget.

— Milyen nyelven van ez írva — érdeklődik.

— Magyarul.

— Budapest... — villan fel szemében az öröm. — Tudok kis magyart. Voltam fogoly ott... Jó volta... szép város... Varozsliget...

A templomszoba hangos kiabálással árverezi az imákat. Térdradrágban, fehér harisnyában van, Napoleon-csákó a fején. A karzatot az asszonyok skót-sapkászerű főkötőt viselnek, egyszerűt az özvegyek, díszeset a férjezettek. Itt már megfordulnak a bejárat felé a löchő dajdinál, de a Semánál itt sem állnak fel.

Zágrábban virágdszbe öltözött a templom. Nagy esküvőre készülnek. Az ősrégi, hatalmas épület a város legelő-

kelőbb utcájában fekszik, szemben a hivatalos menetjegyirodával.

Eszéken két templom van. A régebbi az alsó, az új, modern a felső városban. Érdekes, hogy ebben a kis vidéki városban két neológ hitközség van és a két község között ugyanaz a harc dúl ugyanolyan okból kifolyólag, mint Pest és Buda között. A felsőváros hitközsége hatalmas mértékben fejlődik a város új kerületi beosztása következtében. Ennek az a hatása, hogy a 150 éves valamikor jelentős alsóvárosi hitközség mindössze 50, a felsőváros 1600-1800 adófizetőt számlál. A felsőváros tartja fenn az összes intézményeket, a népiskolát, melyben a héber nyelv kötelező beszédnyelv, az Aggok Házát, a Chevrát, mind a két rabbi az ő szolgálatában áll, de az egyik, a segéd-rabbi minden péntek este lemegy az alsóváros templomába ellátni az istentiszteletet, amiért az alsóváros évi 6000 dinárt fizet a felsővárosi hitközségnek hozzájárulás címén. Az alsóváros mindenáron meg akarta tartani különállását és ennek folyamánként adót vetett ki azokra a felsővárosi hitközségi tagokra, akiknek üzlete az ő rayonjában volt. Ez ellen persze az érintettek erélyesen tiltakoztak. Igen éles harc kezdődött, melynek folyamán felvetődött az az ötlet is, hogy a nagy, felsővárosi község beolvad a kis alsóvárosiba, melyet így majorizálna. Eivégre a név nem fontos. De azután az egészből nem lett semmi, mert megegyezés jött létre. Most csak egy helyen fizet mindenki adót, de egy bizonyos százalékot a felsőváros azok adójából akiknek üzletük vagy hivataluk az alsóvárosban van, átad az alsóvárosnak.

Mint érdekességet hadd mondjuk még el, hogyan szüntette meg Pál régensherceg a két szerb hitlerista lapot.

Ez a két lap hallatlan izgatást vitt véghez, melynek kellemetlen hatása már mutatkozott is, holott Jugoszláviában eddig az antiszemitaizmus ismeretlen fogalom volt. Tavasszal, a neológ

zsidóság háromévenként megismétlődő kongresszusán azután egy szarejevói orvos igen éles szavakban fejezte ki rosszalását, amiért a hatóságuk türik ezt az izgatást.

— Ezek a lapok azt állítják — mondotta, — hogy mi, zsidók nem vagyunk igazi polgárok, mert később vándoroltunk be az országba, mint az őslakosság. De szabad ezért megkülönböztetést tenni? Hát mit szólnának a hatóságok, ha én azt kezdeném hirdetni hogy a szerbek itt, Horvátországban, nem egyenrangú polgárok, mert később jöttek ide, mint a horvát őslakosság, mely már akkor itt élt, amikor ez az ország-rész még egy másik országhoz tartozott. Ugyebár lecsuknának hazaárulá-sért?

Dermedt csend támadt ezekre a szavakra. Mindenki a király jelenlévő képviselőjére, egy tábornokra nézett. Várták, mikor int, hogy a szónokot ezekért a szavakért azonnal tartóztassák le.

De semmi ilyen nem történt. Ezzel szemben másnap az illető orvos vezetésével küldöttség jelent meg Pál régensnél és védelmet kért az antiszemita agitáció ellen. A küldöttségjárás követő napon pedig megjelent a belügyminiszter rendelete, mely mindkét lap megjelenését azonnali hatállyal betiltotta.

Azóta a lapok új név alatt megint megjelennek, de minden antiszemita tartalom nélkül.

Halász Sándor

SCHALOM ASCH:

„Mottke, a tolvaj”

Orosz-Langyeország egyik mezőváros-kájában él Leib, a susztersegéd, Csinos, izmos, jóképű legény, kedvence a nőknak, művésze a mesterségének csak épen — nem szeret dolgozni. Csak akkor fanyalodik munkára, amikor már az éhség kényszeríti rá. Akkor munkába áll, de amint megkeresett néhány kopekát, újra otthagyja munkahelyét és megkezdődik ismét a naplopás.

Ez a Leib hevesen udvarol a „vörös” Slatkenak, Slatke, a cselédleány szíve egész melegével szereti a csinos és hazsontalan fiút, aki házasságot is ígér neki, de amint egy másik, ugyancsak csinos leánnyal megismerkedik, otthagyja. A leány megfesi hűtlen vőlegényét és amikor új menyasszonyától távozik, fájdaalmában és elkeseredésében belöltötytyenti arcába a vitriolos üveg tartalmát, melyet kőbénye alatt tartott elrejtve. A jöletkü és becsületes Seatke, vad izgalma e' multával tudatára ébred rettenetes eszeledetének és amikor az elcsúfított és félig vak Leib elhagyja a kórházat,

Síremlékek

a legolcsóbb árban
Lőwy-nél Budán
II. Fő-u. 79. Tel.: 1-515-81.
Fióközet és telep III. Bécsi-út.
A trolleybusz indulási állomá-
sától 2 percnnyire.

mellette szegődik egész életére és egy kutya hátságával egy igazvonalú állat lény szerű járadhatatlanságával, munkával, törellemmel szeretettel igyekezik jövétenni azt, amit elkövetett.

Leib, most már a „váltó” Leib és a „vörös” Stalka házasságának gyümölcse, Mottke. Feltucat nevét írta előtte meg jövételit, mert zsidóknak egyik fő kereszteli forrása hogy Seetke a legjobb fajta a városokban. Amikor Mottke megszületik, Seetke ismét állást vállal és a parányi gyermek máris elszívja élete első nagy fájdalmát, ahogyan ismerté meg az anyját, és az édes leány, máris elvonják tőle és még másni is ahogyan tud, amikor már magának kell a pincében lakó kofa rohadó almái közül elkaparja az ennivalóját, hacsak nem akar éhen halni. De elkaparja, amintkor később, amikor már járnai kezd is, mindig talál táplálékot feneketlen bوندjé számára, ha mások nem, hát úgy, hogy más gyermekektől veszi el. Így ragad rá a „tolvaj” ismertető név, így lesz belőle „Mottke, a tolvaj.”

A kis Mottke után egy nő fel, mint a fű a mezőn. Amikor apja a sulba akarja vezetni, megszökik és megszökik később, amikor egy szuszterhez kerül igaznak, hogy apja mesterségét megtanulja. Mottke, aki ugyszólván már csecsemői tapasztalatai alapján elvesztette érzékét az „anyám, tiéd, övé” fogalmával szemben, a pénzen, amit a mestertől kap, hogy azon heringet vásároljon, mesterének vasorájára, magának vesz szem léket, telezabálja magát, aztán addig buzdít, amíg apja elcsúpi, visszaviszi a mesterhez, aki félholtra veri. Mottke-nak végre sikerül elmenekülnie és ezzel a meneküléssel végleg elkerül a szülői háztól. A vágóhídon talál alkalmazást, ahol a mézárosokéknak tesz apró szolgálásokat. Ezek közül az egyik, Nussen, „a tolvaj” pártfogásába veszi, de ő is csak lopni tanítja. A végén Mottket rajtakapják egy komoly tolvajáson és menekülnie kell a városból. Előbb egy kertész ad neki hajlékot és kenyert, később egy paraszt, aki üveggyáiban dolgozik és Mottket is ott dolgoztatja, végül pedig egy artista család. Mottke megismerkedik az artistaélet szines nyomorúságával és megismerkedik a prostitúcióval, mert a csoport fiatal leánytagját, Máryt, a köztáncosnót a csoport izomembere, Kanarik arra kényszeríti, hogy ismerettségét kössön, az így szerzett pénzt pedig elveszi tőle. A leány azonban beleszeret a csinos és izmos Mottkeba és most már Mottkenak adja a pénzt Kanarik helyett. Kanarik bosszúból félholtra veri a szomszéd barátival Mottket, aki bosszút esküszik. Megszökik Máryval, meglesi

Kanarikot egy elhagyott erdői úton és meggyilkolja. Magához veszi a halot; utóéletét, a boldogságot a folyóba dobja és néhány nap múlva Varsóban bukkan fel Máryval, mint Kanarik. Most már ő sem dolgozik, hanem ugyanaból él, amiből Kanarik, mindaddig, amíg el nem éri végezte. Utjába kerül az első tiszta leány, a vendéglő tulajdonosának leánya, ahol Mottke és „pártfogoltjai” tanyáznai szoktak. Beleszeret a leányba és felhagyja eddigi életmódjával, hogy mint tisztességes, dolgozó ember, feleségül vehesse. Két álma van, az egyik az, a másik, hogy anyját, akit szenvedélyesen szeret, megánsan felöltöztetve végigkocsikáztassa szülővárosa utcáin. Ennek az álomnak beteljesülése: akar tisztességes emberé válni. De ez sem sikerül neki, mert amikor már majdnem elérte célját, amikor a leány már menyasszonya, megrohantja a vágy, hogy végleg leszámoljon régi életével, hogy erre meg a neva sem emlékeztesse és emondja élete történetét menyasszonyának. A leány rémületében közli apjával Mottke vallomását, az apa rendőrségre szalad és Mottke elindul az akasztófa felé.

A zsidó proletáriátus életének sivar mélységeibe bukik le Schalom Asch ebben a regényében, hogy a zsidóságnak ezzel a rétegével is megismertesse olvasóit. De regényének hőseit és stílusait nem annak a proletáriátusnak alakjaiból mintázza meg, amely csak anyagokban szegény, szellemi javakban annál gazdagabb, hanem a „gyűlevész” proletáriátus beteg világát rajzolja meg kísérteties életűséggel. Tolvajok, kártartott férfiak, utca-leányok, megvesztegetett rendőrhivatalnokok, kerítők és lénykereskedők világa elevenedik meg előttünk a regény lapjain. Két tisztaalkú alakja van csak a regénynek, Seetke, az anya és Máry, az artista-leány. Ők valóban önfeláldozóan szeretik Mottket, aki nem rossz, csak szerencsétlen. Gyermekkorában leány helyett csak ütlegetek kapott, barátai sohasem voltak, csak városának kőbor kutya, melyek urukat és pártfogójukat látták benne, soha senkije nem volt anyján és szeretőjén kívül, aki törődött vele, aki gyengéd simogatással, szeretetteljes gondoskodással igyekezett volna életét könnyebbé tenni és helyes irányba terelni, nem is válhatott mássá, mint amivé lett. Nem érzi, hogy mi a bűn, nem érti, mi a lopás, a kártartottság; az élet, mely előtte feltárul, természetes fogalmaknak tünteti fel ezeket; mit tesz és amikor végre felébred benne úgy vétezik, hogy nem is tudja a vágya a tisztaság után, ebben a vágyában elérte őt, ami útján megkímélte: a végzet, a büntetés.

A bűnbánó áldozat

Irtá: Stern Lipót (Párizs)

A „Zsidó Élet” egyik számában már rámutattam bizonyos tradicionális külsőségeknél erősen belsőseges jelentőségére. Most az áldozatok jelentőségéről akarok szólni.

Sokan a bűnbánó áldozat bemutatásának szokását érhetetlennek és képtelennek találják, mondván, hogy a lélek nem tisztulhat meg egy oktalan állat levágása által. De képzeljünk csak magunk elé egy ilyen áldozati szertartást és azonnal érthetőbb lesz előttünk a dolog. Ha valaki véletlenül, elővigyázatanságból megszegi a szombatot, úgy egy chatoszt, egy áldozatot kellett bemutatnia. Emberünk tehát elment a szentélybe és ott a jószágigazgatónál jelentkezett egy megfelelő állat megvétele céljából. Ilyenkor szép számmal voltak fiatal kőhén-jelöltek is jelen, akik állandóan ott sűrűgték-forogtak a szentély környékén. Marmost elképzelhető, hogy annak, akik közöttük elhaladva áldozati állatot vezet el bűne vezeklésére, milyen gúnyos és csipkelődő megjegyzéseket kellett elszendvednie. Az illető bűnöző tehát már ekkor is eléget irult-pirult: bűne miatt. Igen ám, de ezután még jelentkeznie kellett a szolgálatot tevő kőhénál, aki súlyosan megfeddte bűne miatt, holott előbb ezt a feddést már a jószágigazgatótól is el kellett szenvednie. Mindez azzal a nemesszándékkal történt, hogy a bűnöző valóban megbánja bűnét és töredelmes lélekkel mutassa be az áldozatot. Ha a kőhén azt vette észre, hogy a szentély előtt álló áldozó nem bűne teljes tudatával és annak terhével lesújtva mutatja be az áldozatot, intett a készületben álló levitáknak, akik szívreható dalokkal és zenével olyan kimondhatatlan hatással voltak a bűnösre, hogy az valóban porig megalázva és lesújtva állt a szentély előtt és komolyan elhatározta, hogy a jövőben jobban fog vigyázni a szent parancsok betartásával. Irva van, hogy a leviták olyan művészei voltak a zenének, hogy a muzsikájuk valóságos lelki operáció volt a hallgató számára, kiirtott minden nemtelen érzést a szívéből és valósággal megtisztulva, megnemesevve tért haza. Nem logikailag tehát a bűnbánó áldozathozatal révén elnyert bűnbocsánat ténye. Ezt és sok ilyen lelki kincsét veszített el a zsidóság akkor, amikor a szentély elpusztult, ez az atmoszféra szűnt meg számára és ezért nem gyásolhatjuk soha eléggé a szentély lerombolásának napját.

Felolvas szerkesztő és kiadó:

KECSKEMÉTI VILMOS